

K R Á S A N A Š E H O D O M O V A

ČASOPIS ČESKÉHO SVAZU OCHRÁNCŮ PŘÍRODY

JARO/LÉTO 2011

ROČNÍK XI (53)

**Rozhovor o mokřadech
s Janem Květem**

Věcné břemeno ochrany přírody

Ptáci polní krajiny

**Mláďata v záchranných
stanicích**

Podyjí slaví 20 let

počátkem tohoto roku si ochránářská veřejnost připomínala 40 let od uzavření Ramsarské úmluvy, vůbec první mezivládní dohody na ochranu přírody. Rozhovor na toto téma s členem Expertní skupiny Českého ramsarského výboru doktorem Květem naleznete na str. 26–28.

U příležitosti výročí Ramsarské úmluvy se též konala u Blanska počátkem února třídní konference. Zazněla tam řada zajímavých příspěvků praktických a odborných, bylo zřejmé, že ve výzkumu i ochraně mokřadů se za poslední desetiletí udělalo mnohé. Dovolte mi však jeden poněkud kacířský dojem z vyslechnutého a zhlédnutého – ať se snažíme v ochraně přírody jakkoliv, příroda si stejně dělá, co chce! A tak ty nejvzácnější druhy nacházíme v místech „nejzdevastovanějších“, v rezervacích se i přes usilovnou snahu nedaří některé druhy zachovat a jinde se kriticky ohrožený druh přemnoží takovým způsobem, že si s ním nikdo neví rady. Co s tím? Rezignovat snad na ochranu přírody? Ale ne! Jen se vyhnout generalizaci o jediné správné ochraně přírody, o jediné správné managementu toho či onoho biotopu. Naděje na zachování rozmanitosti přírody je jediné v rozmanitosti přístupu k jejímu využívání i její ochraně.

Inspiraci na následujících stránkách a zejména v přírodě všem přeje

Honza Moravec

	SLOVO ÚVODEM	1
	CHRÁNÍME PŘÍRODU	
	ÚBYTEK PTÁKŮ ZEMĚDĚLSKÉ KRAJINY (D. KŘENEK)	2
	CO BUDE DÁL SE STARÝMI SADY SEVERNĚ OD ŽDÁNIC? (J. PODHORNÝ)	5
	PÉČE O SRNČATA, KOLOUCHY A SELATA (M. BRYNDOVÁ, L. VANĚK) ...	6
	ŽIVÁ ZAHRADA	
	KDYŽ SCHÁZÍ SUCHÉ STROMY (P. N. STÝBLO)	8
	KRAJINA A LIDÉ	
	NÁRODNÍ PARK PODYJÍ SLAVÍ 20 LET (D. GROSSMAN)	10
	NAUČNÉ STEZKY	
	SEMANÍNSKÉ STEZKY (J. MORAVEC)	14
	K HISTORII ZNAČENÍ NAUČNÝCH STEZEK	15
	EKOLOGICKÁ VÝCHOVA	
	VLASTIVĚDNÁ PERIODIKA (J. MORAVEC)	16
	EVROPSKÁ NOC PRO NETOPÝRY (D. HORÁČEK)	18
	OKÉNKO DO HISTORIE	
	150 LET OKRAŠLOVACÍCH SPOLKŮ	19
	ZELENÁ KARTA	
	CHÝNOVSKÁ JESKYNĚ (K. DRBAL)	20
	ZELENÉ PARAGRAFY	
	CO NOVÉHO V OBLASTI „OCHRANÁŘSKÉHO PRÁVA“? (M. DAMOHORSKÝ)	22
	NATURA 2000 – HISTORIE A SOUČASNOST (M. HOŠEK)	23
	PRALES JEHLIŠTĚ JE CHRÁNĚN VĚCNÝM BŘEMENEM (M. KLAUDYS)	24
	ROZHOVOR S JANEM KVĚTEM	
	O MOKŘADECH NEJEN „RAMSARSKÝCH“	26
	NAŠE ČINNOST	
	STALO SE	29
	LISTÁRNA	31

FOTO NA OBÁLCE PETR LAZÁREK, SPRÁVA NP PODYJÍ/Lakušník vzplývavý v řece Dyji

Krásy našeho domova
časopis Českého svazu ochránců přírody

První číslo Krásy našeho domova vyšlo v roce 1904.
Po padesátileté odmlce bylo jeho vydávání obnoveno v roce 2001.

Jaro/léto 2011 – ročník 11. (53.)

Vychází dvakrát ročně. Cena 40 Kč, pro členy ČSOP zdarma.
Předplatné 80 Kč za rok – objednávky přijímá redakce.

Vydavatel: © Ústřední výkonná rada ČSOP

Adresa redakce: ČSOP – redakce KND
Michelská 5, 140 00 Praha 4-Michle
telefon: 222 516 115, 222 511 494
e-mail: knd@csop.cz
web: http://knd.csop.cz

Redakční práce: Jan Moravec

Grafická úprava: Jana Štěpánová

Korektury: Stanislava Bartošová

Redakční rada: Libor Ambrozek, Pavel Bureš, Martin Dušek,
Jan Eichler, Jan W. Jongepier, Pavel Pešout, Ladislav Ptáček,
Bohumil Reš, Petr Stýblo, Dalibor Zachoval (předseda),
Václav Záruba

Tisk: TISKÁRNA PROTISK, s. r. o. České Budějovice

Uzávěrka tohoto čísla: 15. 4. 2011

Příspěvky do příštího čísla zasílejte na adresu redakce
do 30. 8. 2011.

Inzerce přijímá redakce.

Za pravdivost, věcnou správnost a původnost příspěvků
odpovídá autor. Redakce si vyhrazuje právo příspěvky krátiť
a stylisticky upravovat. Nevyžádané rukopisy a obrazový materiál
se nevracejí. Příspěvky jsou publikovány bez nároku na honorář.
Část textů zpracována v rámci projektu finančně podpořených
v grantovém řízení MŽP. Texty nemusí vyjadřovat stanovisko MŽP.

ISSN 1213-5488

evidenční číslo MK ČR: E 12567

MILÍ PŘÁTELÉ,

předem se omlouvám, že tento úvodník je převážně jen o penězích. Dočtete-li přesto až do konce, zjistíte, že jeho hlavním tématem vůbec peníze nejsou. Financování nevládní ochrany přírody v České republice, a tedy také ČSOP, vstupuje do nové etapy. Dalo se to očekávat, ale mohlo by to probíhat přece jen poněkud pomaleji a systematictější. Ministerstvo životního prostředí zřejmě postupně ruší systém dotací nevládkám. Jeho škrty tvrdě dopadly i na dva ze tří národních programů ČSOP, na kterých MŽP

od roku 2003 smluvně spolupracuje. Oproti loňskému roku snížilo MŽP dotaci na tyto programy o 66 %, tedy mnohem více, než byl celkově zkrácen rozpočet ministerstva. Přitom, pokud je nám známo, neproběhla žádná analýza výsledků a efektivity těchto programů. Kdyby proběhla, nutně by experti MŽP došli k závěru, že se státu peníze vložené do národních programů ČSOP mnohonásobně vracejí. Inu, přichází asi doba, kdy nevládky nebudou dostávat dotace žádné. Musíme se na tu dobu připravovat ještě intenzivněji než doposud. Síť našich dárců roste pomalu, velcí sponzoři nepřibývají a členská základna (a tedy objem financí z členských příspěvků) neroste. To vše musíme změnit!

Ale zpět k těm dotacím. Co „rozum nebere“, jsou snahy ekonomů na MŽP minimalizovat zdroje sloužící k financování ochrany přírody a krajiny v terénu. Přitom dotační programy, jakými jsou Operační program Životní prostředí (osa 6 zejména) či Program péče o krajinu (PPK), jsou určené obcím, vlastníkům, sdružením, firmám i orgánům státní ochrany přírody! Nejdříve na veřejnost prosákly úvahy vytunelovat OPŽP a zbývající miliardy převést na dostavbu dálnic (i ČSOP tehdy psal Evropské komisi žádost, aby tyto snahy bedlivě sledovala). Posléze se ukázalo, že MŽP chce také na tento rok o třetinu snížit rozpočet již tak okleštěného PPK. Důsledkem by bylo například úplné zastavení financování údržby přírodních cenových, ale nechráněných území! MŽP na četná varování odborníků vůbec nereagovalo a dál prosazovalo snížení rozpočtu této kapitoly. Tehdy to byl právě Český svaz ochránců přírody, který v poslední chvíli zvedl vlnu odporu. Před druhým čtením státního rozpočtu v Poslanecké sněmovně (po prvním čtení příslušný výbor sněmovny návrh na navýšení rozpočtu PPK o 50 milionů Kč zamítl) jsme na téměř 5000 elektronických adres našich členů, příznivců i spolupracujících organizací rozeslali prosbu o pomoc. Odeslali jsme rovněž podklady a odůvodnění našeho návrhu všem poslancům. Neočekávali jsme, že na naši výzvu aktivně zareaguje tolik lidí, vypraví se za svými poslanci a bude je přesvědčovat o důležitosti navrhované změny. Díky tomu začalo několik poslanců s ústředím ČSOP komunikovat a slíbilo podporu. Výsledkem bylo, že ministr financí ve Sněmovně při obhajování státního rozpočtu ČR uznal tento náš pozměňovací návrh jako jediný z podaných návrhů za smysluplný a slíbil, že Program péče o krajinu navýší! Po několika měsících se tak skutečně stalo a rozpočet PPK byl o 50 milionů Kč navýšen.

Z toho všeho mi plynou dva závěry. V Poslanecké sněmovně (i když se to někdy nezdá) je to úplně stejně, jako všude jinde ve společnosti – jsou tam lidé, s kterými stojí za to komunikovat a kteří dodrží dané slovo, stejně jako lidé, které nepochopíme. A druhý závěr? Kdyby nebylo po ruce těch pět tisíc mailových adres...? Čím více členů bude Český svaz ochránců přírody mít, tím větší váhu bude mít jeho slovo na veřejnosti. ☺

Přeji Vám pěkné a klidné jaro!

Petr N. Stýblo

Petr N. Stýblo
ředitel kanceláře ÚVR ČSOP

Čestná rada ČSOP: PhDr. Petr Doležalský, Doc. RNDr. Karel Hudec, DrSc., prof. Ing. Jan Jeník, CSc., Dr. Constantin Kinský, Čestmír Klos, RNDr. Jiří Kulich, RNDr. Jan Květ, CSc., RNDr. Ladislav Miko, Ph.D., JUDr. Slavomír Mičoch, prof. RNDr. Bedřich Moldan, CSc., Zuzana Norisová, Ing. Jiří Oliva, RNDr. František Pelc, Ing. Pavel Pešout, PhDr. Přemysl Podlaha, Stanislav Rampas, RNDr. Jitka Seitlová, Ing. Jaroslav Ungerman, CSc., Ing. František Urban

Úbytek ptáků zemědělské krajiny

TEXT DANIEL KŘENEK

FOTO: JAROSLAV KOLEČEK

Stále častěji se můžeme nejen v odborných časopisech, na stránkách nevládních organizací zabývajících se ochranou přírody, ale dnes už i v běžných médiích dočíst, že dochází k úbytku ptáků zemědělské krajiny.

Co vlastně považujeme za ptáky zemědělské krajiny a proč tito ptáci ubývají?

Kde se u nás vzali?

Situace se začala měnit v době, kdy do krajiny přišel člověk – zemědělec. Nejprve byl jeho vliv na lesy malý, ale postupně s rozvojem sídel a nárůstem počtu obyvatel docházelo ke stále většímu odlesňování, a to zejména v nížinách. Lidé káceli nebo vypalovali les, aby získali půdu pro zemědělství. Rozloha lesů se postupně zmenšovala – v minulosti byla lesnatost i nižší, než je tomu dnes. Jak les postupně mizel, objevovaly se zde druhy původem ze stepních oblastí, jako například křepelka polní, strnad luční, drop velký nebo dytík úhorní. Volného prostoru začaly využívat i druhy do té doby obývající lesní světliny, jako strnad obecný. Takto se vytvářelo společenstvo ptáků, které dnes považujeme za ptáky zemědělské krajiny.

Způsob zemědělského hospodaření se během jednotlivých období měnil v závislosti na místních podmínkách a socioekonomických vztazích ve společnosti. Zemědělství však bylo odkázáno pouze na fyzickou práci lidí a zvířat a byly obdělávány především půdy, které bylo obdělávat snadnější. Velká různorodost biotopů a ta umožňovala jednotlivým ptáčím druhům v krajině existovat. Laicky řečeno, každý druh si v této krajině našel „to své prostředí“. Období rozvoje rybníčního hospodaření, které dosáhlo vrcholu v 16. století, vytvořilo ideální podmínky pro existenci mokřadních druhů ptáků, protože rybníční hospodaření nejenže nebylo ani zdaleka tak intenzivní, jako je tomu dnes, ale rozlohy a počet rybníků byly nesrovnatelně větší.

20. století

Významnější změny v krajině se začaly projevovat až v nedávné době, kdy lidskou a zvířecí sílu nahradil stroj. Nejdramatičtější změny však nastaly od druhé poloviny 20. století v souvislosti s kolektivizací zemědělství. Scelování pozemků spojené s rozoráváním mezí, kácení rozptýlené zeleně, odvodňování mokřadů, rozorávání vlhkých luk, vysoké

dávky hnojiv a používání biocidů – to všechno vedlo k homogenizaci krajiny a ztrátě biotopů dříve běžných druhů.

Když si otevřeme Atlas hnízdního rozšíření ptáků v ČR za období 2001–2003 (K. Šťastný, V. Bejček, K. Hudec) a zalistujeme třeba na koroptev polní, zjistíme až zarážející údaje. V roce 1935 se počet koroptví v celém Československu odhadoval na 6 milionů kusů! V roce 1966 byl odhad už jen 773 000 exemplářů. Pro roky 2001–2003 bylo na území ČR odhadnuto jen 11 000–22 000 párů. Na Slovensku byl odhad v roce 1988 už pouze 20 000 exemplářů. Silný úbytek zaznamenávají také další druhy, jako je břehouš černoocasý, koliha velká, drop velký nebo dytík úhorní, které z našeho území jako hnízdicí druhy prakticky vymizely. Stejný osud postihl tuhyčka menšího, tuhyčka rudohlavého nebo mandelíka hajního. Miroslav Bouchner v atlase ptáků z roku 1975 např. uvádí: „Sýčka obecného můžeme počítat mezi jednu z našich nejhojnějších sov.“ Atlas hnízdního rozšíření ptáků uvádí v letech 2001–2003 odhad populace sýčka jen mezi 250–500 páry v celé ČR!

Úbytek pokračuje

Ačkoli po roce 1989 došlo k významnému snížení intenzity zemědělského hospodaření, úbytek ptáků pokračuje i nadále. Výsledky jednotného programu sčítání ptáků v ČR, které provádí Česká společnost ornitologická, poukazují na úbytek i běžných druhů, jako je strnad obecný nebo skřivan polní. Údaje ČSO dokonce udávají, že za posledních 30 let ubylo v Evropě přes 10 milionů ptáků a nejhorší je tento trend právě u ptáků zemědělské krajiny. Např. u čejky chocholaté došlo u naší populace k poklesu až o 90 %.

I přes pokles zemědělské velkovýroby totiž krajina zůstala od doby kolektivizace bez významnějších změn. Stále v ní převládají rozsáhlé lány polí jednoho nebo několika málo druhů plodin bez mezí, úhorů, mokřadů a rozptýlené zeleně. Pole obhospodařují stále výkonnější zemědělské stroje, které mají větší pojezdovou rychlost a větší záběr, a i když se nepoužívají tak vysoké dávky hnojiv a biocidů jako v minulosti, většina druhů ptáků nemá v takových biotopech šanci zahnízdit a úspěšně vyvést mláďata. Pokud už zahnízdí, je vysoké riziko, že hnízdo padne za oběť právě při zemědělských pracích.

Polní ptáky neohrožuje zemědělství jen přímo, ale oslabené populace snáze podléhají i jinak přirozeným faktorům. Jedním z nich jsou predátoři, jejichž vliv na oslabené hnízdní populace není zanedbatelný. Významným faktorem je také počasí. Největší dopad má deštivé počasí v hnízdní době, ale pro stále druhy jsou příčinou velkých ztrát i kruté zimy. Zatímco silná populace je schopna se po čase s těmito klimatickými jevy vyrovnat, oslabená populace se s takovými ztrátami vyrovnává podstatně hůře. Dalším problémem je tah a zimování tažných druhů. Ve Středomoří stále probíhá odstřel obrovského množství migrujících ptáků a ztrátou biotopů či lovem jsou ptáci ohroženi i na svých zimovištích.

Zejména v posledních dvaceti letech přichází další velmi zásadní problém, kterým je expanze zástavby do volné krajiny. Výstavba průmyslových areálů, skladů, satelitních městeček, silnic nebo rodinných domů ve volné krajině vede k fragmentaci často už tak narušené zemědělské krajiny a k nenávratnému zničení biotopů. V současné době je v ČR zastavěno přes 5000 km² orné půdy a každý den zmizí pod betonem dalších 11 ha orné půdy!

FOTO: DANIEL KŘENEK

FOTO: DANIEL KŘENEK

Pestrá zemědělská krajina (nahore) hostí mnoho dnes vzácných ptačích druhů, zatímco rozsáhlé lány polí (dole) poskytují prostředí jen pro minimum ptačích druhů.

Klíč k záchraně – vhodné zemědělské dotace

Kombinace narůstajícího množství a intenzity negativních faktorů má za následek pokračující úbytek řady druhů ptáků zemědělské krajiny. Jedním ze základních kroků, jak zmírnit nebo i zastavit tento nežádoucí trend, je zajistit úspěšnou reprodukci hnízdicích populací změnou hospodaření v krajině. Toto je však hlavně otázka nastavení finančních vstupů do zemědělství.

Systém financování zemědělského hospodaření se po roce 1989 výrazně změnil. Na rozdíl od dřívější čisté státní podpory v podobě neobyčejně vysokých výkupních cen zemědělských produktů garantovaných státem vznikl po roce 1989 systém přidělování peněz formou nerůznějších příspěvků a dotací, o které musí hospodařící subjekty žádat. Systém dotací definuje takzvaná Společná zemědělská politika, která určuje vývoj zemědělství na území EU. Tato politika však podporuje spíše intenzivní zemědělské hospodaření a v souladu s ní jsou nastavovány i systémy dotací u nás.

Jen malá část objemu finančních prostředků vstupujících do zemědělství formou nejrůznějších podpor je určena na ekologicky šetrné způsoby hospodaření. Jedním ze skupiny

FOTO: VÁCLAV VILIMOVSKÝ

Čejka chocholátá a její hnízdo v poli.

Při sledování každého jevu v přírodě je třeba podívat se i do minulosti. Je třeba si uvědomit, že početnost ptáků v krajině se měnila v závislosti na tom, jak byla krajina využívána. Zkusme zabrousit do období před 4000 lety, kdy naše území pokrývaly téměř souvislé lesy a bezlesí tvořilo jen malé plochy. V té době převažovaly druhy lesní. Některé druhy, které dnes obývají zemědělskou krajinu, mohly obývat buď světlé lesy nebo malé plochy bezlesí. Řada druhů však pravděpodobně na našem území vůbec nežila.

FOTO: JAROSLAV KOLEČEK

Mláďata skřivana polního.

takových titulů jsou agroenvironmentální programy, do kterých však zemědělci mohou, ale nemusí vstoupit. Hospodářcí subjekty mohou čerpat finanční prostředky např. na tvorbu tzv. biopásů, které se zakládají třeba na okrajích polí. Biopásy umožňují hnízdění některých ptáčích druhů a poskytují ptákům i velmi dobré potravní podmínky. Existuje také titul Ptáci lokality na travních porostech, kde zemědělec může dostat finanční prostředky na ochranu hnízdišť chřástala polního nebo lučních bahňáků. Jednou z hlavních podmínek v případě titulu na ochranu chřástala polního je posečení ploch až po 15. srpnu. Obdobný titul je připraven i pro bahňáky, kde se mají zemědělci zdržet všech negativních zásahů v hnízdní době.

Bohužel tato opatření nejsou příliš přínosná pro čejku chocholatou, protože naprostá většina současné populace hnízdí v polních kulturách, kde žádný agroenvironmentální program zatím není. Jednou z možností, jak ochránit polní hnízdiště čejek, je hospodaření v rámci tzv. kontroly podmíněnosti (Cross compliance). Jedná se o jeden z povinných požadavků na hospodaření, které společně se standardy dobrého zemědělského a environmentálního stavu musí zemědělec dodržet, aby mu mohly být vyplaceny jakékoli dotace ze Společné zemědělské politiky. Přímá ochrana hnízd je stanovena konkrétně u motáka lužního, čejky chocholaté, kulíka říčního, břehouše černoocasého, vodouše rudonohého, kolihy velké, bekasíny otavní a chřástala polního. Pokud orgán ochrany přírody (správy CHKO, NP a střediska Agentury ochrany přírody a krajiny) ve stanoveném termínu vymezí v polních či lučních kulturách hnízdo výše uvedeného druhu, oznámí tuto skutečnost zemědělci a České inspekci životního prostředí. Zemědělec pak nesmí při zemědělských pracích hnízdo zničit. Pokud k tomu dojde a tato skutečnost se mu prokáže, může mu být finanční podpora krácena nebo v případě závažných pochybení i oejmuta.

Pomůžeme?

Problém však nastává s tím, že chybí dostatek lidí, kteří by hnízda ptáků vyhledávali a oznamovali je orgánům ochrany přírody, které by již zajistily další potřebné kroky. Tady se nabízí vhodná spolupráce mezi občanskými sdruženími a orgány ochrany přírody. Jen čistě teoretická myšlenka: Kdyby každá základní organizace ČSOP takto zajistila ochranu několika hnízd jen na jedné lokalitě čejky, jednalo by se už o poměrně slušný počet zachráněných hnízd a na populaci by se to mohlo za několik let

i významněji projevit. Pokud se však pro tento model ochrany rozhodnete, provádějte veškeré aktivity u hnízdišť čejek velmi šetrně a dostatečně rychle, ale se nezvyšovalo riziko predace hnízda. V tom okamžiku by vaše úsilí přišlo vniveč. Pokud čejky hnízdí koloniálně u podmáčených depresí v polích, pokuste se se zemědělcem domluvit ponechání větší plochy bez zásahu do 20. května, kdy by měla být mláďata dostatečně velká, aby dokázala utéct před projíždějící technikou. Současně je důležité, aby na těchto plochách traktorista jezdil pomaleji.

Velký význam má i samotné mapování ptáků zemědělské krajiny. Získávání dat z terénu přináší celou řadu údajů jak o rozšíření, početnosti, populačních trendech a také negativních vlivech. Velmi důležité je kvalitní zpracování dat, která pak budou využitelná pro orgány ochrany přírody. Nejvhodnější způsob, jak data předat orgánům ochrany přírody, je zadat je do nálezové databáze ochrany přírody (NDOP). Z této databáze je mohou využívat odborní pracovníci nejen na území správ CHKO a národních parků, ale také středisek Agentury ochrany přírody a krajiny, orgány ochrany přírody obcí s rozšířenou působností a České inspekce životního prostředí. Zadaná data jsou ihned k dispozici, což je při rozhodování často velmi důležité. Data zapsaná do NDOP podléhají validaci – ověřování, takže se jedná již o plnohodnotné záznamy. Navíc zadávání nálezů umožňuje velmi přesnou lokalizaci, takže lze případné nálezy poměrně dobře ověřit dalšími kontrolami přímo v terénu i bez přítomnosti nálezce. Ačkoliv se to nezdá, i pouhé mapování ptáků zemědělské krajiny s dobře zpracovanými daty má velký význam pro jejich ochranu.

Velmi důležitý je i pravidelný monitoring pomocí standardních ornitologických vědeckých metod. Česká společnost ornitologická koordinuje takovýto monitoring pomocí metody zvané Jednotný program sčítání ptáků (JPSP). Do tohoto sčítání se může zapojit každý, kdo má dobré zkušenosti s poznáváním ptáků v terénu a zná především hlasy ptáků.

Kromě mapování ptáků a přímé ochrany hnízd, která probíhá úspěšně už u motáka lužního a místy i u čejky, lze v krajině provádět celou řadu drobných opatření. Od obnovy křovinatých biotopů, remízů po výsadbu alejí podél polních cest, obnovu a údržbu sadů či zakládání břehových porostů, udržování některých trvale neobhospodařovaných ploch, až po výrobu a instalaci budek např. pro sýčka a sovu pálenou, budování mokřadů atd.

Nezbytným krokem k ochraně ptáků je i široká propagace. Podpora ochrany přírody se neobejde bez pochopení veřejnosti. Právě veřejnost si volí své politické zástupce, kteří pak rozhodují i v otázkách dalšího osudu zemědělské krajiny a jejich obyvatel. ☒

*Autor je garantem programu ČSOP Ptáci zemědělské krajiny.
Kontakt – dendrocopos@seznam.cz*

Program ČSOP: Ptáci zemědělské krajiny

V rámci národního otevřeného programu ČSOP Ochrana biodiverzity je zvláštní pozornost věnována mimo jiné právě i ptákům zemědělské krajiny. Anotace realizovaných projektů naleznete na <http://biodiverzita.csop.cz>.

FOTO: ZDENĚK KEŽLÍNEK

Co bude dál se starými sady severně od Ždánic?

Po obou stranách silnice vedoucí ze Ždánic do Bučovic jsou vidět svahy se starými sady. Ve větší míře už nejsou obhospodařovány a zarůstají náletovými dřevinami.

TEXT JAROSLAV PODHORNÝ

Další vzácnosti

Je třeba zmínit i další vzácné a ohrožené druhy, které zde rostou. Z orchidejovitých rostlin to je vstavač vojenský, pětiprstka žežulník, ve vlhčích místech prstnatec pleťový a krušík bahenní. Velkou vzácností je kriticky ohrožená zářaza hořčíková, která parazituje na hořčíku jestřábníkovitém. Z typicky vápnomilných rostlin se tu vyskytují hořec křížatý, sasanka lesní, hvězdnice zlatovlásek.

I přes výjimečně bohatou populaci kriticky ohroženého druhu tořiče včelonosného a přítomnost dalších významných rostlinných druhů, výskytu vzácných druhů motýlů a dalších druhů hmyzu i ptáků však neprošel návrh zařadit toto údolí mezi významné evropské lokality Natura 2000.

Ujme se někdo cenné lokality?

Vyvstává otázka, co bude s touto lokalitou dál. Proces zarůstání křov-

vinami a třtinou křovištní se může v dohledné době stát nezvratným. Na některých místech se objevují černé skládky, členové místního mysliveckého sdružení zde vytváří újední místa z různých zemědělských plodin a zamořují okolí plevely. Také se zde šíří invazivní hvězdnice kopinatá a zlatobýl obrovský. Drobné zásahy dotované Agenturou ochrany přírody a krajiny v rámci Programu péče o krajinu jsou obtížně realizovatelné. Získání souhlasů k ochrannářské činnosti od vlastníků je velmi svízelné, neboť majitelů pozemků je velký počet, někteří už nežijí, nejsou vypořádaná dědická řízení, také někteří vlastníci odmítají spolupracovat. Členové ZO Hořeptník Zdeněk Kežlíněk s rodinou provádějí v rámci Programu péče o krajinu alespoň nezbytné zásahy na místech s výskytem tořiče včelonosného.

Ovšem managementových prací by zde bylo nutno udělat daleko víc. Je tu prostor pro některý z operačních programů. Provést zde kombinaci zásahů od střídavého kosení a pravidelné prořezávky křovin po řízenou pastvu. Otázka však je, kdo to bude dělat, neboť těžiště činnosti naší organizace leží na Prostějovsku a Vyškovsku, tedy značně daleko. Snad se povede zaktivizovat do budoucna nějakou skupinu lidí ze Ždánic a okolí.

A to ještě podobně, málo prozkoumané staré sady jsou ve vedlejších údolích. ☒

*Autor je předsedou ZO ČSOP Hořeptník.
Kontakt – podhorny.csop@seznam.cz*

FOTO: ZDENĚK KEŽLÍNEK

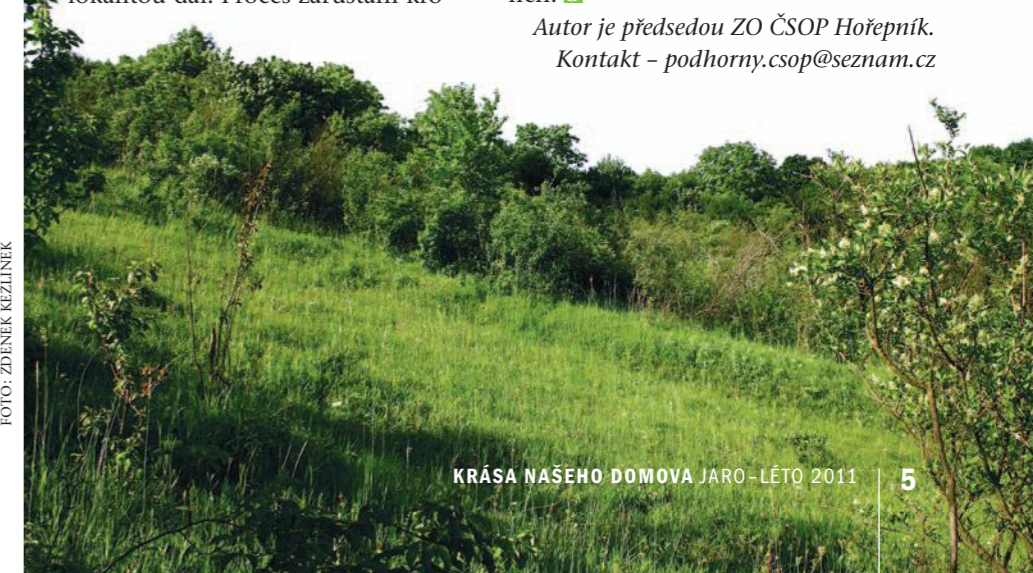

FOTO: LUBOŠ VANĚK

FOTO: LUBOŠ VANĚK

FOTO: LUBOŠ VANĚK

Péče o srnčata, kolouchy a selata

Pomalou se probouzí fauna i flóra a nastává i čas rození savčích mláďat. I z tohoto důvodu bychom se s Vámi rádi podělili o naše zkušenosti s péčí o srnčí, jelení, dančí a černou zvěř v Záchrané stanici pro zraněné živočichy v Pátku u Poděbrad.

TEXT MARTA BRYNDOVÁ, LUBOŠ VANĚK

Proč přichází mláďata do stanice

Mnozí z nás zjistě již slyšeli poučení: „Mláďat savců se nikdy nedotýkejte, pokud nejsou opuštěná.“ Vlastní „dotknutí se“ sice nemusí být fatální (v praxi jsme se již setkali s případem, že mateřský pud převážil nad nebezpečím, kterým by pro matku a její mládě mohl být člověk), ovšem pokud lidé přivezou nalezené, domněle opuštěné mládě přímo do stanice nebo se s ním dokonce mazlí, je cesta zpět již velice obtížná. Musíme ale podotknout, že tento nešvar v posledních letech pomalu ubývá.

Velké procento mláďat však přijímáme poté, co přišla o své rodiče například v důsledku zemědělských prací nebo po srážce s dopravním prostředkem. Někdy se také stává, že srnčata jsou sama zraněna zemědělskými stroji a mají posekané končetiny nebo jsou ve zvýšeném počtu napadena parazity. Tady už nevyhnutelně musí dojít k pře-

vzetí takového živočicha do lidské péče a nastává boj o přežití.

Úskalí umělého odchovu mláďat

V první řadě záleží na tom, jak je mládě staré. U savců je totiž velice důležité tzv. mlezivové období, kdy čerstvě narozená mláďata dostávají od svých matek mlezivo (kolostrum) obsahující především imunoglobuliny zajišťující potřebnou imunitu, dále pak nezbytné vitamíny, minerály a další důležité látky. Pokud se mládě ihned po narození nenapojí mlezivem, většinou uhynie následkem invaze bakterií, virů nebo metabolic-

Kdy mládě potřebuje pomoc?

Naleznete-li srnče, které tiše leží v trávě a není zjevně zraněné, nedotýkejte se ho a co nejrychleji od něj odejděte. Opuštěné srnče se pozná podle toho, že zmateně pobíhá a hlasitě píská.

kých komplikací. Z tohoto pohledu je zajištění optimálního složení mleziva v lidské péči složitý úkol. Náhradkou může být například kravské mlezivo a další komerčně dodávané preparáty s obsahem kolostra a vitaminů.

Největší problém ovšem nastává při náhradě mléka. U každého savce má

specifické složení, které odpovídá potřebám toho daného mláďete. V zajetí je velice obtížné takové mléko obstarat, proto se používají nejrůznější alternativy v podobě kozího, ovčího nebo jiného mléka. Nám se v předchozích letech velice osvědčilo i obyčejné sušené kravské mléko pro telata s obsahem přidaných vitaminů a minerálů. Pro zvíře je velice důležité, aby již v prvních 14 dnech mělo přístup k pastvě a především mohlo přijímat z prostředí káminky a hlínu. Nutné je také zabezpečit dostatek UV záření. Postupem času pomalu přecházíme z mléčné stravy na rostlinnou, přibližně za půl roku saje mládě mléko zcela minimálně.

Ze života stanice

V naší záchrané stanici jsme měli možnost setkat se s velkou škálou mláďat savců. Největší procento každoročně tvoří srnčata. Ta se řadí vzhledem k jejich mikrobiálnímu bachorovému složení a citlivosti na přijímanou potravu mezi jedna z nejobtížněji odchovatelných mláďat. Bohužel ani sebelepší péče často nestačí, aby výsledky odpovídaly vynaloženým silám. V praxi se nám velice osvědčila spolupráce s naší

fenou pointra, Elbou. Je velice výhodné, když můžeme mláďeti alespoň částečně nahradit matku ze zvířecí říše, proto několikrát denně necháváme Elbu, aby o mláďata sama pečovala.

Zajímavým pacientem byl kolouch jelena lesního, kterého se podařilo vyplatit a nyní si může užívat „částečné svobody“ v oboře ve Vysokém Chvojně. Je zajímavé, jakým způsobem dokáže takový kolouch přilnout k člověku. Tento vztah by se dal přirovnat téměř ke vztahu člověk a pes, kdy s takto ochočeným zvířetem můžete chodit na procházky nebo ho můžete zavolat jménem. My se samozřejmě snažíme, aby si zvířata co nejméně navykla na člověka. U srnčí zvěře je to daleko snazší, jelikož je tady možnost umístit jedince do skupinky, kde nedojde k tak velkému imprintingu. Naneštěstí u jelena jsme tuto možnost neměli, tudíž musel být odchován lidskou rukou. Otázkou zůstává, zda je takový přístup pro zvíře dobrý či nikoliv. Odpovědí může být několik, ovšem faktem je, že pokud už je někdy zvíře velkého savce odsouzeno být závislé na lidské pomoci, musíme počítat s tím, že už se třeba nikdy do volné přírody zpátky nevrátí.

Selata

Samostatnou kapitolou by mohla být péče o selata prasete divokého. Zde existuje velký rozdíl v porovnání se srnčaty. Selata se rodí se značně sníženou

termoregulací organismu, proto je pro ně nezbytné zajistit v prvních dnech života dostatek tepla. Problém může být i nedostatek železa, proto by selátka měla mít přístup k hlíně, nebo jim můžeme doplňkově podávat preparáty s obsahem železa. Další rozdíl by mohl být i v přechodu z mléka na pevnou stravu – selata si velice rychle zvyknou například na namočené psí granule.

V polovině března jsme do naší stanice zrovna přijali první mládě prasete divokého, které bylo pravděpodobně sraženo automobilem. Naneštěstí ho mimo ztráty rodičů trápilo i značné podchlazení, náběh na zápal plic a pochroumaný ryj. V tomto případě musíme k takovému zvířeti přistupovat zcela individuálně. Prvně musíme zajistit základní životní potřeby a poté se zaměřit na příjem potravy. Vzhledem k poranění ryje jsme zpočátku museli podávat krmení pouze kanylou a jako nastartování organismu jsme použili živou vodu, nezbytností byla i aplikace antibiotik. Po pár dnech se jeho stav zlepšil a doufáme, že tomu tak bude i nadále.

Epilog

Z našeho vyprávění může být patrné, že zachraňovat mláďata vysoké nebo černé zvěře není úplně nadlidský výkon, zvláště v dnešní době, kdy je možné obstarat si nejrůznější komerční preparáty a veterinární péče je na vysoké úrovni. Má to ovšem svá omezení a musíme počítat s tím, že nikdy nedosáhneme stoprocentní úspěšnosti.

Samozřejmostí ovšem je, že mláďeti musíme obětovat spoustu času. V prvních měsících je zapotřebí krmit ho téměř každé dvě až tři hodiny.

Nejdůležitější však i nadále zůstává prevence a hlavně osvěta veřejnosti, která, jak je vidět, přináší své ovoce. Čím více zdravých mláďat se nám podaří nechat v přírodě, tím větší máme šanci na úspěch v léčení těch, která naši pomoc opravdu potřebují. ☺

Autoři jsou zaměstnanci Záchrané stanice v Pátku při ČSOP Polabí.
Kontakt – Vanek.L@seznam.cz

ZVÍŘE
V nouzi

Do záchraných stanic Národní sítě se dostalo v loňském roce 1736 mláďat savců, z čehož zhruba desetina byla odebrána z přírody zcela zbytečně. Zpět do volné přírody se jich podařilo navrátit 630, dalších 435 bylo v době uzavírání loňských statistik ještě v léčení či zimování s velkou nadějí na vypuštění.

Podpořit záchrané stanice můžete zasláním svého daru na konto 33553322/0800. Vaše dary pomohou zajistit zvířecím pacientům stravu a ošetření.

Bližší informace získáte na www.zvirevnouzi.cz.

O významu suchých a odumírajících stromů (nejen) na našich zahradách jste se mohli dočíst již v minulém čísle Krávy našeho domova. Dnes se k tématu vrátíme z trochu jiné strany.

TEXT PETR N. STÝBLO

Když schází suché stromy

Mrtvý strom = živá zahrada

Stárí a umírání je nezbytnou součástí každého života. Je-li něco staré a nepřináší-li to již žádné plody, ještě neznamená, že to nemůže být nadmíru užitečné. To platí i na zahradě. Stejně, jako je nesmyslné zbavovat zahradu staré suché trávy a listů (shrabat ano, ale neodvážet pryč ze zahrady!), nepřináší žádný velký užitek ani zbavovat zahradu starých, umírajících stromů. Jenže, co naplat, zahrádku máme většinou pro to, aby plodila, a málokdo na ní má tolik místa, aby mu neplodný strom nepřekážel. Nehledě na možné škody způsobené pádem jeho torza.

Umělé dutiny

Je-li tedy nutné ze zahrady starý strom odstranit, můžeme se pokusit alespoň částečně nahradit některé jeho funkce

FOTO: JAN MORAVEC

ce a výrazně tak přispět k oživení naší zahrady širokým spektrem živočišných druhů. To samé samozřejmě platí, máme-li zahrádku bez starých stromů.

Řada druhů živočichů se bez dutin sloužících jako úkryt či místo k rozmnožování prostě neobejde. Chceme-li je na zahradě mít, musíme jim takové dutiny poskytnout. Umělé dutiny (pro zjednodušení jim dále budeme říkat budky) pro živočichy nejsou vlastně ničím jiným než náhražkou přirozených dutin ve stromech, skalách či půdě. Budek lze na zahrádkách spatřit obrovské množství druhů a typů a zdaleka nejde jen o klasické budky ptačí. Pár základních druhů zde představíme:

Budky pro hmyz

Mnoho druhů hmyzu potřebuje ke svému vývoji mrtvé, trouchnivějící dřevo starých stromů. Naše hmyzí budky zdaleka ne všem těmto druhům mohou pomoci. Přesto budou osídleny prakticky ihned po instalaci. Využijí je samotářské včely, zlatoočky, škvoři,

Ukázky nejrůznějších budek můžete zhlédnout v některých ekocentrech. Fotografie je z pražského Domu ochránců přírody.

sluněčka... Při výrobě takových budek se meze fantazii rozhodně nekladou. Hmyz využije třeba i jednoduché budky z přepálených PET láhví vycpaných slámou a větvičkami, které si může vyrobit opravdu každý. Budky však mohou splňovat i estetické požadavky, a je-li dost prostoru i odvahy majitele zahrady, může takový hmyzí hotel vytvořit nepřehlédnutelný monument. Budky se umísťují na slunná místa, ale pro některé druhy brouků se doporučují spíše místa zastíněná, se stabilnější teplotou a vlhkostí. Jako hmyzí budka může sloužit i obyčejná budka ptačí, vycpaná nejrůznějším materiálem.

Specifickými budkami pro hmyz jsou tzv. čmelíny, budky pro čmeláky. Mohou být opět z nejrůznějšího materiálu, nejčastější jsou dřevěné či keramické. Budky se umísťují na zem, těs-

FOTO: JAN MORAVEC

ně nad ní či do země tak, aby do jejich vstupního otvoru nezatékalo. Bývá docela problém přesvědčit čmeláčičku, aby se do budky nastěhovala. Ale nepotřebnou ta budka rozhodně nezůstane, neobydlí-li ji čmeláci, nastěhují se do ní jiní živočichové.

Budky pro ptáky

Druhů a typů těchto budek je obrovské spektrum. Jejich podrobnější popsání by zde zabralo spoustu místa. Vážným

FOTO: JAN MORAVEC

Jako „budky pro hmyz“ dobře poslouží nejrůznější slámky, větévkvy, navrtané poleno či třeba kus duté cihly.

zájemcům lze proto doporučit publikaci PTACÍ BUDKY a další způsoby zvyšování hnízdních možností ptáků, kterou jako svou 20. metodiku vydal Český svaz ochránců přírody.

Ptáci, na rozdíl od zmíněných čmeláků či třeba netopýrů, umělé dutiny velmi dobře přijímají. Prakticky každý druh ptáka hnízdičích v dutinách stromů lze nalákat i do ptačí budky.

Budky pro netopýry

Přesto, že se umělé dutiny pro netopýry, resp. pro jejich letní kolonie zkoušejí již mnoho roků, výsledky nejsou nijak přesvědčivé. Jsou oblasti, kde se občas netopýři do budky nastěhují, jinde se i do stejných budek ty stejné druhy nalákat nikdy nepodaří. Proč tomu tak je, není známo. Nicméně obdobně jako u čmeláků platí, nastěhuje-li se do budky netopýr, dutina poslouží někomu jinému. Netopýří budky by se měly vyvěšovat v závětví a poměrně vysoko. Neměly by se impregnovat žádnými nátěry, protože netopýři mají citlivý čich a nepřírozané pachy by je zřejmě odpuzovaly.

Specifickým typem netopýřích budek jsou budky konstruované do izolačních obložení domů (podobně i budky pro rorýse). Ty jsou v dnešní době důležité všude tam, kde se ve městech při izolování domů zaslepují ventilační otvory, v kterých netopýři a rorýsi bydlí. Takové budky nenahrazují dutiny stromů, proto se zde o nich podrobněji nerozepisují – podrobnější informace naleznete v jarním čísle KND 2008.

Budky pro veverky

Veverky občas hnízdí ve větších budkách či polobudkách pro ptáky. Pokud chceme cíleně veverky do budky přilákat, musíme ji umístit vysoko na kmen stromu. Dobře uděláme, když bude mít budka hned dva vstupní otvory, a to nikoliv z čelní strany, nýbrž z boku. Tak, aby veverka mohla z budky vyskočit rovnou na kmen stromu. Takovou budkou určitě nepohrdnou ani plši.

Nezapomeňte!

Umělé dutiny v žádném případě nemohou nahradit všechny funkce starého stromu. A nemá je smysl instalovat tam, kde se používají chemické prostředky, zejména různé přípravky na hubení čehokoliv, ale také chemicky vyrobená hnojiva.

Umělé budky má smysl dávat zejména tam, kam dobře vidíme. Protože každodenní potěšení z života na naší zahradě je tou nejlepší odměnou. ☺

Autor je koordinátorem programu ČSOP Živá zahrada. Kontakt – petr.styblo@csop.cz

„Hmyzí hotel“ v areálu jaroměřské záchrané stanice.

FOTO: DAVID ČÍP

Živá zahrada

Projekt ČSOP Živá zahrada si klade za cíl motivovat veřejnost k úpravám svých zahrad i pro potřeby volně žijících živočichů. Prostřednictvím Živé zahrady se tak alespoň částečně vrací příroda zpět do blízkosti člověka.

Živá zahrada je volně koncipovanou soutěží pro širokou veřejnost. Se svou zahradou se může přihlásit prakticky kdokoli. Soutěžící na svém pozemku sledují v daných termínech dvakrát ročně výskyt vybraných druhů živočichů a svá pozorování zaznamenávají do mapovací karty. Bodové ohodnocení je úměrné počtu pozorovaných živočichů. Zahrady účastníků, kterým se během 3 let podaří získat stanovený počet bodů, získávají titul Živá zahrada. Soutěž je dlouhodobá, proto může soutěžící svoji zahradu postupně přizpůsobovat tak, aby na ni živočichy přilákal.

Bližší informace na www.zivazahrada.cz.

Národní park Podyjí slaví 20 let

Teplomilné rostliny a živočichové na vřesovištích u Znojma, podhorské druhy v hlubokých stinných údolích a stráních na Vranovsku. Unikátnost národního parku Podyjí spočívá především v jeho velké rozmanitosti. Vděčí za ni prolínání hned několika přírodních a lidských světů a hlubokému kaňonu řeky Dyje. Ročně ho navštíví zhruba 300 000 lidí a jen za posledních deset let i díky němu mohli investoři v regionu uskutečnit projekty přesahující 200 milionů korun.

Letos uplyne od vyhlášení národního parku Podyjí dvacet let. „Za tu dobu došlo k významnému posunu v poznání a v odpovídající ochraně celého území. Jen od založení parku zde odborníci provedli stovky výzkumných prací. Byla také nastolena jasná pravidla ochrany celé oblasti,“ shrnuje ředitel Správy národního parku Podyjí Tomáš Rothrockl. „Chráníme vhodné podmínky pro život, nikoliv jednotlivé druhy. Národní park Podyjí tak nepochybně dlouhodobě přispívá k zachování životaschopných populací mnoha rostlinných a živočišných druhů,“ dodává.

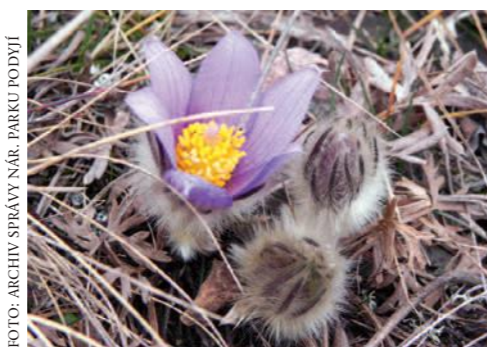
Zažít přírodu vyprahlých nížinných panonských stepí i typický ráz podhorských bučin v jeden jediný den není pro návštěvníky Podyjí žádný problém. Stačí se přepravit ze Znojma do Vranova. Zatímco po silnici je trasa dlouhá zhruba dvacet

Láká turisty, odborníky i milionové investice

TEXT DAVID GROSSMAN

kilometrů, řeka Dyje si prorazila cestu ve více než čtyřicetikilometrovém korytě. V údolí, které je místy hluboké i přes dvě stě metrů, vytvořila mimořádné přírodní scenérie. Meandry řeky lemují vysoké skalní stěny, rozsáhlá suťová pole i těžko prostupné strže. Střídají se s nivními loukami i prosluněnými lesy.

Pro turisty je tak Podyjí velmi atraktivní region. „Odhady návštěvnosti kolísají mezi 250 až 400 tisíci lidí ročně. Trend má

Přísně chráněný koniklec velkokvětý se v národním parku vyskytuje celkem běžně.

jasně vzestupnou tendenci. Podyjí je rozlohou velmi malým chráněným územím a míra návštěvnického tlaku předurčuje rizika možné zranitelnosti. Stále však platí: národní park je zde pro veřejnost,“ vysvětluje Rothrockl.

Dyje v okovech

Právě řeka Dyje ale na lidskou činnost nejvíce doplatila. Tvrdou ránu jí zasadilo vybudování Vranovské přehrady. Téměř 30 km meandrujícího koryta utonulo pod její hladinou. Ze dna přehrady navíc voda vytéká zbavená téměř veškerého rozpuštěného kyslíku. Je tedy mrtvá. První život pod přehradou se až na výjimky objevuje v řece teprve pod jezem Formóza ve Vranově. „Vytékající voda má celoročně stabilní teplotu kolem 4 °C. V létě je tedy velmi studená a nevhodná pro druhy původního takzvaného parmového pásma. Přitom Dyje je v Podyjí, na rozdíl od většiny parmových pásem evropských řek, velmi čistá – její voda se dá téměř pít – a mohla být útočištěm řady druhů,“ popisuje vedoucí odboru ochrany přírody a krajiny Správy národního parku Podyjí Lenka Reiterová.

FOTO: PETR LAZÁREK/SPRÁVA NÁRODNÍHO PARKU PODYJÍ

Dnes je ale pod Vranovskou přehradou druhotně pstruhové pásmo s druhy horských bystřin. Je však ochuzené. Bystřiny jsou velmi vzdálené a mnoho druhů se do Dyje nemá jak dostat. V zimě je voda naopak příliš teplá a Dyje nikdy nezamrzá. „Zanikla tak pobřežní nelesní společenstva, jejichž existenci podmiňovalo každoroční obušování břehů putujícími ledovými krami. Ryby nemají možnost ukrýt se pod ledem před lovci a například kormorán rybí populaci velmi decimuje,“ dodává Reiterová.

Vranovská elektrárna také nejméně dvakrát denně změni průtok v řece až na pětačtyřicetnásobek. Voda tak může někde změnit hranici svého břehu až o dva metry. Těmito nepřírodně častými povodněmi říční ekosystém velice trpí. Mizí drobní bezobratlí i vhodné podmínky pro život dalších druhů živočichů. I proto v posledních letech Správa spolupracuje na hledání způsobů, jak změnit provoz Vranovské přehrady tak, aby její negativní vliv na říční ekosystém byl co nejmenší.

„Prvním krokem ke zlepšení stavu je dokončení oprav náhonu a stavba malé elektrárny na jezu Formóza ve Vranově nad Dyjí, které provádí provozovatel přehradní elektrárny. Plánuje také vybudování další malé elektrárny přímo pod hrází. Tato vodní díla umožní zvýšení minimálního průtoku a drobně sníží kolísání hladiny v Dyji,“ vysvětluje Martina Kosová, která má v národním parku na starosti právě vodní hospodářství.

Jeskynní systém Ledových slují

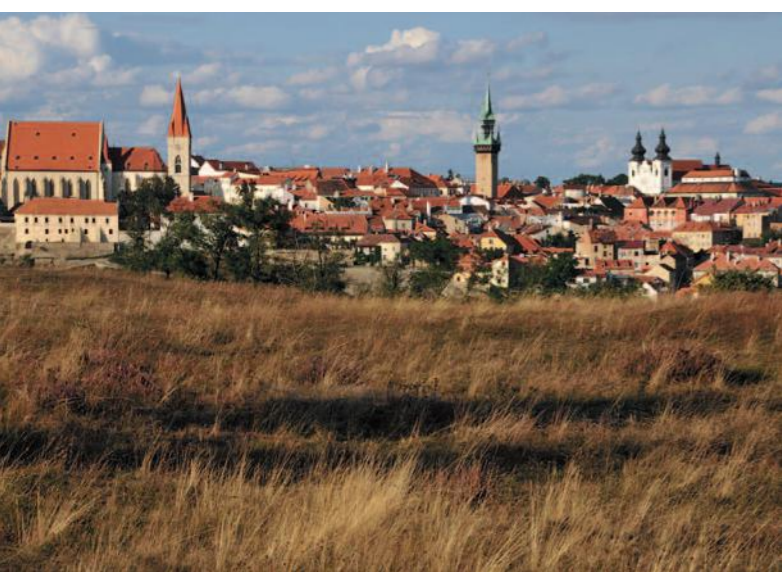
Přímo na území národního parku Podyjí se střetává řada přírodních prostorů. V třetihorách alpínským vrásněním vytvořená karpatská soustava se zde prolíná s prvohorní hercynskou. Zlom klimatických podmínek zase například oproti Vranovsku prodlužuje léto na Znojemsku o více než třicet dnů. Zatímco ve Znojme je dnů, kdy průměrná teplota překročí 15

stupňů, zhruba 109, pod Vranovskou přehradou je jich jen 75 a přicházejí i s třítýdenním zpožděním. Prolínání a střety geologických, biogeografických i klimatických prostorů zásadně ovlivňují životní podmínky rostlin a živočichů v parku.

Jedním z nejzajímavějších geologických útvarů a přírodovědecky nejhodnotnějších míst v hranicích parku jsou Ledové sluje v blízkosti Vranova nad Dyjí. Systém drobných propastí a jeskyní láká vzácné netopýry. Z celkově 26 druhů žijících v České republice jich zde odborníci zjistili sedmáct. „Na vzniku zdejších podzemních prostor se nepodílely krasové procesy, ale spíše běžné zvětrávání horniny. Pukliny v hornině postupně trhala a rozšiřovala zatékající a mrznoucí voda. Vrstvy ortoruly jsou mírně ukloněny směrem do údolí a jednotlivé skalní bloky vlivem gravitace pomalu kloužou dolů po svahu,“ popisuje vedoucí odboru vnějších vztahů Správy Jan Kos. Pro běžné návštěvníky by tak prohlídka jeskyní byly velice nebezpečné. „Každoročně se zde vyskytují drobná skalní říčení. Navíc každý krok mezi sutěmi a kolmo se otevírajícími skalními puklinami musí chodec pozorně vážit,“ upřesňuje Kos. Jeskyně skrývají zhruba kilometr chodeb, největší propast se zde propadá do hloubky 40 metrů. Lidé se v blízkosti Ledových slují mohou projít po Pašerácké stezce nebo například obdivovat vyhlídku na opuštěný meandr Dyje u Obelisku z konce 19. století, který tento rok Správa národního parku kompletně zrekonstruuje.

Osmnáct druhů orchidejí i staré odrůdy jablek

Železná opona a přísně střežené hraniční pásmo zabránilo budování dalších přehrad, rekreačních chat nebo silnic. Z hraničního úseku zmizela téměř veškerá lidská činnost a příroda dostala z velké části prostor pro nerušený samovolný vývoj. Hrady na české i rakouské straně řeky, bunkry prvorepublikového pohraničního opevnění i pozůstatky železně

Znojmo – historická perla na hranicích národního parku.

FOTO: PĚTR LAZÁREK/SPRÁVA NÁRODNÍHO PARKU PODYJÍ

FOTO: ARCHIV SPRÁVY NÁRODNÍHO PARKU PODYJÍ

Pastva ovcí na Kraví hoře u Znojma (nahore).
Typickým obyvatelům Podyjí je kudlanka nábožná (dole).

opony jsou nezpochybnitelnou připomínkou, že politická hranice v posledních staletích ovlivňovala celé území.

Unikátní přírodní i historické podmínky zapříčinily mimořádnou rozmanitost rostlin a živočichů, kteří na území parku žijí. Do nitra středoevropské přírody po prosluněných stránkách pronikají teplomilná zvířata a květiny z jihovýchodní teplé panonské oblasti. Severní a stinné části Podyjí naopak obsazují podhorské druhy.

V národním parku botanici našli přes dvanáct set druhů rostlin. Více než sedmdesát z nich je zvláště chráněných. Mimo jiné se zde nachází na osmnáct druhů orchidejí. Celkem běžně se tu roste i přísně chráněný koniklec velkokvětý. „Na naše území doputoval z panonské oblasti, která pokračuje z jižní Moravy směrem na jihovýchod. Podyjí tedy leží na západní hranici evropského rozšíření této přísně chráněné rostliny,“ vysvětluje Reiterová. Pro středoevropský prostor jsou naprosto unikátní i vřesoviště a stepní lada mezi Znojmem a Hnanicemi v jihovýchodní části parku. Vznikly především dlouhodobou pastvou dobytka a nabízí životní prostor pro řadu chráněných rostlin a živočichů.

Podyjí bylo po staletí i hospodářsky využívaným územím. I díky tomu mohou jeho návštěvníci ochutnat v sadech u Havraníků nebo na Hradišti plody téměř zmizelých historických odrůd ovocných stromů.

Obnova starých ovocných sadů zapadá do celkové strategie Správy parku. V minulém roce takto revitalizovali podobná místa například i v Onšově nebo v Lukově. „Ovocné sady jsou důležitým prvkem kulturní krajiny Podyjí. Pokud by zmizely, značně by ji to ochudilo. Pečování o staré odrůdy, které už se nyní lidem i zemědělcům z ekonomických důvodů k vysazování nehodí, navíc zvyšuje druhovou pestrost místa. Sady jsou i důležitým prostředím pro řadu živočichů. Dutiny starých ovocných stromů vyhledávají například dudci nebo strakapoudi,“ popisuje Reiterová.

Čáp, kudlanka a užovka

V korunách starých stromů nebo na skalách staví svá skrytá hnízda vzácný a samotářský čáp černý. Je jedním z dvou set druhů ptáků, kteří v národním parku Podyjí žijí. Kvůli své výjimečnosti se stal i jeho symbolem. Do Podyjí zamíří i řada zajímavých ptačích návštěvníků, jako je například brkoslav nebo orel mořský. „Námluvní rituály tohoto kriticky ohroženého dravce jsou jedním z nejúžasnějších představení, která mohou šťastlivci vidět na zimní podyjské obloze. Dva mohutní ptáci za hlasitého křiku vykouřou vysoko nad jejich hlavy. Jeden se pak spouští střemhlav na toho druhého. Rádoby obě se jen okamžik před střetem převrátí na záda a nastaví proti domnělému útočníkovi svoje pařáty,“ říká ornitolog Správy parku Martin Valášek.

Pouze v Podyjí a na dalších dvou místech v České republice žije i užovka stromová. Unikátní zástupce má v kaňonu řeky a jeho okolí i hmyz. Vzácný druh, dravá kudlanka nábožná, se sem dostal z jižní Evropy. Motýl jasoň dymnivkovy v Čechách pravděpodobně už úplně vyhynul a Podyjí je jednou z jeho posledních moravských lokalit. Právě na podporu jeho životních podmínek tento rok začala Správa parku prosvětlovat okraje lesů v blízkosti některých luk. „Tento kriticky ohrožený lesní motýl potřebuje pro kladení vajíček dobře

Dějiny NP Podyjí v datech

- 1978** – Vyhlášení chráněné krajinné oblasti Podyjí
- 1991** – Vzniká národní park Podyjí
- 1997** – NP Podyjí se stává členem mezinárodní asociace evropských chráněných území EUROPARC
- 2000** – Na rakouské straně Dyje vzniká národní park Thayathal
- 2000** – NP Podyjí získává prestižní Evropský diplom Rady Evropy
- 2005** – NP Podyjí se stává součástí evropské soustavy chráněných území Natura 2000
- 2010** – Na území NP Podyjí je prokázán výskyt 14 nových druhů rostlin a živočichů. Nejvíce v posledních letech.

NP Podyjí v číslech

- Rozloha: 63 km²**
- Ochranné pásmo: 29 km²**
- Délka toku Dyje v NP: 40 km**
- Nejvyšší bod: 536 m n. m.**
- Nejnižší bod: 207 m n. m.**
- Počet chráněných rostlin: 74**
- Počet chráněných živočichů: 221**

prosluněná místa v lesích. Nejčastěji proto vyhledává čerstvé paseky v listnatých lesích nebo okraje lesních světlin. Pokud se letošní experiment podaří a výsledky nám ukáží, že se jasoňovi v takovémto prostředí opravdu daří, budou zásahy pokračovat i na dalších údolních loukách s jeho výskytem,“ uvádí biolog Správy národního parku Robert Stejskal.

Nové trasy pro turisty i více divočiny

Již nyní je polovina území parku ponechána přírodě. Toto území se v národním parku v budoucnu ještě o čtvrtinu rozšíří. Na 75 % rozlohy Podyjí a Thayathalu tak budou mít navrch přírodní procesy nad lidskými zásahy. „Po dokončení

Tři nejzajímavější vyhlídky na Dyji

Nový Hrádek – Jedna z nejkrásnějších vyhlídek na řeku. Dyje zde meandruje kolem českého Ostrohu a rakouského Umlaufbergu. Divák má pocit, že sleduje tři různé řeky tekoucí třemi různými směry.

Pašerácká stezka u Ledových slují – Vyhlídka u Obelisku nabízí úchvatný pohled do údolí Dyje v jejím nehlubším bodě. Dále na opuštěný meandr a lesní komplex Braitavy.

Cesta po šíji Šobesu – Dyje a její hluboké údolí může návštěvník pozorovat z obou stran úzkého hřebenu. Pěkný výhled se zde otevírá do lokality Devítí mlýnů a na opuštěný meandr řeky.

obnovy dřevinné skladby lesních porostů budou lesy na 3/4 území národního parku ponechány přírodním procesům s minimem lidské činnosti. Návštěvníci Podyjí tak budou mít možnost alespoň na malém kousku území uprostřed civilizované krajiny pozorovat, jak „hospodaří“ sama příroda, a všemi svými smysly vnímat „téměř úplnou divočinu,“ předkládá vizi národního parku Petr Vančura, který má na starosti právě lesní správu.

V současné době připravuje Správa národního parku klíčový dokument, který určí její další směřování. Jeho nejdůležitější prioritou zůstává ochrana přírody. Novinky ale čekají i na turisty. Rozšíření tras plánuje park například na Hradišti, u Čížova nebo Hardeggu. Tam by obnovou historického mostku přes Dyji měl vzniknout i nový vycházkový příhraniční okruh.

„Park chce rekonstruovat páteřní cyklistické stezky a vybudovat úvaziště u východní větve koňských tras. Sedm konkrétních tras vybuduje Správa parku i pro lidi s handicapem. Vozíčkáři se tak dostanou na nejkrásnější vyhlídky v srdci Podyjí,“ vypočítává Kos. Se sítí 83 kilometrů cyklistických tras, 76 kilometrů stezek pro pěší a 53 kilometrů cest určených pro hipoturistiku už nyní disponuje národní park Podyjí a jeho ochranné pásmo nejhustší sítí turistických cest ze všech našich národních parků.

Národním parkem se pyšní i vinaři

Národní park Podyjí jednoznačně ovlivňuje i život lidí v jeho bezprostřední blízkosti. Kromě řady omezení mohou obyvatelé ochranného pásma využívat i řady výhod. „Jen za posledních 10 let bylo vloženo do regionu národního parku Podyjí na 212 milionů korun na různé projekty. Tyto podpory byly získány i díky bonifikaci v souvislosti s existencí národního parku,“ vypočítává Rothrockl. „Důležitější je však i jiný úhel pohledu. Málokterý

FOTO: PĚTR LAZÁREK/SPRÁVA NÁRODNÍHO PARKU PODYJÍ

FOTO: PĚTR LAZÁREK/SPRÁVA NÁRODNÍHO PARKU PODYJÍ

FOTO: PĚTR LAZÁREK/SPRÁVA NÁRODNÍHO PARKU PODYJÍ

Krajina Podyjí: vinice, pralesy i malebné vsi.

evropský region disponuje takovou koncentrací přírodních hodnot. Existence národního parku je tedy i prestižní záležitostí a výraznou charakteristikou Znojemska. NP Podyjí je nepochybně značkou s dobrým jménem. Profitovat z ní mohou všichni, kteří o to stojí a mají v sobě dostatek velkorysosti a pokory,“ uzavírá. ☺

Autor je asistentem ředitele NP Podyjí.
Kontakt – grossmann@nppodyji.cz.

Před několika lety se v hlavách členů dvou sousedních organizací – ČSOP Podorlicko z České Třebové a ČSOP Rybák ze Svitav – zrodila myšlenka zpřístupnit řadu zajímavých míst mezi obcemi Semanín a Opatov naučnou stezkou. Nezávisle na tom zřídilo místní Sdružení Pro Semanín kolem Semanína síť tzv. Semanínských stezek.

TEXT JAN MORAVEC

Stezky byly zaměřeny výhradně kulturně-historicky a s výjimkou tří panelů přímo ve vsi (kostel, zvonice a náves) nebyly opatřeny podrobnějšími informacemi, jen plánky s vyznačením tras. Když se v roce 2010 naskytla možnost získat na zpřístupňování přírodně zajímavých lokalit podporu z programu Blíž přírodě, financovaného firmou NET4GAS, vzpomněli si členové ČSOP Podorlicko na starší plány, spojili se se semanínským občanským sdružením a společně (ještě ve spolupráci s obcí a Lesy České republiky, jež zajistily část mobiliáře) zřídili první skutečnou naučnou stezku – Semanínskou stezku ČSOP.

Od smírčího kříže ke starým štolám

Je až neuvěřitelné, kolik rozličných zajímavých míst se dá spatřit na tak malém území.

FOTO: JAN MORAVEC

Semanínské stezky

FOTO: JAN MORAVEC

Šest kilometrů dlouhá stezka má 10 zastávek, značených písmeny. První zastávka – A – na návsi je vlastně původní tabulí o historii obce, instalovanou zde ještě před vznikem stezky. Další tabule se jí graficky přizpůsobily, takže dnes tvoří jeden celek. ČSOP dodal přírodovědný obsah, Sdružení Pro Semanín pak historický a místopisný.

Trasa stezky vytváří dvě smyčky, každou z nich je možné projít samostatně. První část vás zavede nejprve do pěkné svahové bučiny zvané Bukáč k metr vysokému smírčímu kříži, kde lze brzy zjara spatřit lýkovec a začátkem léta pak lilie zlatohlavé. Po okraji obecního sadu s výskytem vemeníků a bradáčků vás dovede ke staré kapli a údolím Smraďoch se zajímavými výchozy opuk zpět na okraj Semanína. Druhá část vás provede malebnou Bukovou alejí kolem vyhlídky na Třebovskou brázdou k rozcestí U salaše, kde můžete odbočit k portálům dvou štol, v nichž se na přelomu 19. a 20. století těžil lupek, a na závěr vám ukáže ještě bývalé cvičiště Sovětské armády zvané Střelnice, kde naleznete další vzácné rostliny a živočichy, mimo jiné prstnatec májový, všivec lesní či rosníčku zelenou.

Když budete mít štěstí, můžete cestou spatřit třeba čápa černého nebo

nedaleko hnízdícího orla mořského. Z okraje Střelnice se pak můžete po silnici buď opět vrátit do Semanína, nebo zamířit na 2 kilometry vzdálenou železniční zastávku „Semanín“ v Zádulce.

Knajpoviště

Když byla naučná stezka koncem listopadu loňského roku slavnostně otevřena, proběhla informace řadou médií ne kvůli orchidejím, štolám či orlovi, ale kvůli – knajpovišti! Že nevíte, co to je? No právě, to zřejmě novináře zaujalo. Prozradím rovnou, že se Semanínem to nemá historicky nic společného. Šebastián Kneipp byl bavorský kněz a léčitel, který již v polovině 19. stol. prosazoval cosi, co bychom dneska nazvali celostní medicínou. Důležitým prvkem jeho léčebných procedur bylo otužování. Využíval k tomu mimo jiné přírodní otužovač s protékající vodou. Právě pro ně se vžil označování knajpoviště a pro otužování brouzdáním v těchto zařízeních knajpování.

S myšlenkou vybudovat na okraji Semanína zhruba v polovině trasy stezky knajpoviště přišel předseda Sdružení Pro Semanín David Smyčka, který se s nimi setkal při cestách do Německa. V některých médiích se dalo dočíst, že jde o jediné či první knaj-

poviště v Čechách – tak to zrovna ne, minimálně ještě jedno je již řádku let na Křivoklátsku. Ale místo je to příjemné a rozhodně stojí za zastavení, trochu odpočinku – a samozřejmě knajpování.

Kudy kam?

Stezka je značena klasickou značkou naučné stezky a na klíčových místech je opatřena plánky. Ty mohou na první pohled působit trochu nepřehledně, neboť kromě vlastní naučné stezky je na nich zobrazeno také několik návazných tras v terénu doposud nevyznačených (měly by být doznačeny do léta; v těchto dnech byla vyznačena první z nich – prodloužení modré turistické trasy zajistilo napojení stezek na Kozlovský vrch s Chatou Maxe Švabinského).

Do léta by měla být otevřena také další ze Semanínských stezek, kterou připravuje ZŠ praktická Česká Třebová. Ta propojí Semanín s Českou Třebovou přes údajně místo zaniklé středověké vsi Malína nedaleko Třebovského Borku. ☒

Autor je redaktorem časopisu.

Značení naučných stezek dnes

V roce 2005 jsme v Kráse našeho domova psali, že pro značení naučných stezek existují doporučená pravidla, nikoli však striktní omezení. Tak toto již dnes neplatí. Od listopadu 2007 má značku naučné stezky (šikmý zelený pruh na bílém poli) Klub českých turistů celoevropsky registrovanou jako chráněný vzor. To znamená, že použít tuto značku lze pouze se souhlasem KČT. V praxi nám však není znám případ, že by KČT povolilo značení jinému subjektu, z čehož plyne, že pokud chcete mít značenu vaši naučnou stezku touto značkou, je nutné požádat o vyznačení stezky Klub českých turistů. Má to samozřejmě své výhody (profesionální vyznačení, průběžná údržba, automatické zanesení do turistických map) i své nevýhody (značkaři mají často tendenci zasahovat do trasy naučné stezky, a to někdy i dost razantním a ultimativním způsobem). Druhou variantou je použití nějakého vlastního, neoficiálního značení, neboť na rozdíl od 60. let, popisovaných výše dr. Čeřovským, dnes již absolutní monopol na terénní značení neplatí.

K historii značení naučných stezek

Minirozhovor s RNDr. Janem Čeřovským, CSc, bývalým pracovníkem státní ochrany přírody, který vytvořil první naučnou stezku v Československu a několik desetiletí se rozvoji naučných stezek u nás intenzivně věnoval.

Vznik naučných stezek byla domácí myšlenka, nebo inspirace ze zahraničí?

Za první republiky vyšlo několik útlých sešitků ze Sbírek ilustrovaných průvodců k přírodopisným, zeměpisným a fyzikálním vycházkám po Praze a okolí a v roce 1941 vydalo nakladatelství Melantrich Geologické výlety do okolí pražského od paleontologa, univerzitního profesora Bedřicha Boučka, které se staly velkým hitem. V těch průvodcích byly popsány trasy, v Boučkově knížce i zaneseny ve výřezech speciálních map s číslováními zastávkami, trasy a zastávky však nebyly nijak vyznačeny přímo v terénu. Ty byly pro mě inspirací. Značené naučné stezky jsem poznal v Německu a Anglii. Zejména zkušenost z tehdejší NDR ze studijního pobytu v roce 1964 mě podnítila k vytrasování první naučné stezky u nás na Medníku na Sázavě. Místo jsem vybral jako oblíbený cíl jarních výletů Pražanů za kvetoucím kandíkem. Důvěrně jsem je znal, protože už od klukovských let jsem lokalitu tehdy velmi populární jarní květiny sledoval.

Proč byla vytvořena značka naučné stezky?

Nešlo převzít značení ze zahraničí?
Na Medníku jsem použil značení, při jakém jsem asistoval rok předtím ve východním Německu. S Jirkou Antošem jsme vzali plechovky s barvou a štětce a malovali, hlavně na stromy, zeleně orámované bílé kruhy jako značky trasy a do nich červené číslice na místě zastávek. Záhy se na nás vrhli značkaři ze Svazu turistů ČSTV, co že si to dovolujeme: jen oni mají monopol na turistické značení v terénu. A tak nakonec vznikla celá dohoda o spolupráci a s ní i nová turistická značka. Vymysleli ji turisté. Pokud si správně vzpomínám, byly jí už vyznačeny další dvě naučné stezky následující po Medníku: na Medvědí vrchu na Šumavě (navrhli a vytrasovali dobrovolní ochránci přírody z Prachatic) a v Obřím dole v Krkonoších (první naučná stezka Správy Krkonošského národního parku), obě z roku 1967. Časem byla podle dohodnané metodiky přeznačena i stezka na Medníku.

Značení naučných stezek tehdy prováděli turisté, nebo ochránci přírody?

Naučné stezky si u nás získávaly značnou oblibu. Na jejich tvorbě se podíleli ochránci přírody spolu s turisty, spolupráce byla dobrá. Vždyť mnozí ochráněři byli zároveň i organizovaní a aktivní turisté: za všechny mě například napadá Rudolf Slaba z Písku, zpravodaj státní ochrany přírody a člen Svazu turistů, který začátkem sedmdesátých let minulého století vytvořil úctyhodný systém naučných stezek na Pisecku. Ve velkoplošných chráněných územích pak hlavními činiteli byly jejich správy. Jejich záměry byly součástí širších plánů kulturně-výchovného využití chráněných území. Samozřejmě byly s turisty projednávány. Často nešlo jen o značení, ale i o vhodnou technickou úpravu tras. Svaz turistů ČSTV věnoval ochraně přírody značnou pozornost. Naučnými stezkami se v něm nezabývala pouze značkářská sekce, ale i zvláštní komise pro ochranu přírody, která se zabývala i odbornými hledisky.

Jak se dostala naše značka naučné stezky do zahraničí?

V druhé polovině osmdesátých let začaly dobrovolné turistické organizace z tehdejších „socialistických“ zemí spolupracovat i v oblasti ochrany přírody. Byly uspořádány dva mezinárodní semináře na téma turistů a ochrany přírody: první se konal roku 1987 v Cunnersdorfu v Saském Švýcarsku, druhý v létě 1989 dokonce u nás na Rýchorské boudě v Krkonošském národním parku. V rámci spolupráce turistické organizace východního bloku přejímaly dobré zkušenosti a nástroje a v tomto kontextu bylo rozhodnuto, že tehdy československé značení naučných stezek bude těmito organizacemi převzato. A tak ještě nedávno jsem se ve východním Německu setkával v přírodě s našimi starými známými značkami naučných stezek (pozn. redakce – používají se dodnes). ☒

Vlastivědná periodika

TEXT JAN MORAVEC

V současné době vychází pět periodik, jejichž vydavateli či spoluvydavateli jsou organizace ČSOP – jsou to Arnika, Bílé/Biele Karpaty, Český les, Pod Blánkem a POODŘÍ. Vyptali jsme se vydavatelů, abychom zjistili, co mají tyto časopisy společné a v čem se liší.

Otcové (a matky) zakladatelé

Je zjevné, že podobné aktivity stojí vždy na myšlence a iniciativě konkrétního jedince či několika lidí, kteří se ve správný čas potkali. Na působení těchto lidí pak závisí i vydavatel a jeho případné změny v čase.

Nejdlejší „novodobou historií“ mají Bílé Karpaty. „Vymysleli jsme je v devadesátém třetím roce s Janou Hajduchovou,“ vzpomíná Jan Jongepier. „Bylo to tuším na Týká se to také tebe. Připadalo nám, že tu schází nějaké periodikum, díky kterému by byli lidé schopní vnímat Bílé Karpaty jako region. Každý vnímal jen tu svoji vesnici či nejbližší okolí, nějaké regionální povědomí neexistovalo.“ Od nápadu nebylo daleko k činu, vydavatelem se staly organizace, ve kterých autoři myšlenky působili – ČSOP Bílé Karpaty, STUŽ Bílé Karpaty a později i VIS Bílé Karpaty, o. p. s. Logickým partnerem pak Správa CHKO Bílé Karpaty, se kterou zmíněná organizace dlouhodobě spolupracují. Jan Jongepier však podotýká, že Bílé Karpaty nevnímají v hranicích CHKO, ale daleko širěji. V roce 2001 se k vydávání přidali i kolegové ze Slovenska a tak se název rozšířil i o slovenskou část a z časopisu se stal časopis mezinárodní.

Inspiraci právě Bílými Karpaty zmiňují zakladatelé časopisu POODŘÍ – Radim Jarošek ze Společnosti přátel Poodří (a v té době též Správy CHKO Poodří), Lumír Kuchařík z ČSOP Je-

seník nad Odrou a Petr Lelek z ČSOP Odry. Radim Jarošek k tomu přidává ještě druhý inspirační zdroj – za první republiky vydávaný vlastivědný sborník Kravaňsko – a Petr Lelek připomíná Vlastivědné listy, vkládané Historicko-vlastivědným spolkem Odry jako samostatná příloha do Oderského zpravodaje. V něm také v roce 1997 vyšlo nulté číslo POODŘÍ, jehož cílem bylo zjistit zájem o chystaný nový časopis. Zájem byl, a tak následujícího roku začalo POODŘÍ vycházet jako samostatné periodikum. Jeho prvotním cílem bylo oprášíť zapomenutou historii a tradice kdysi z větší části německy mluvícího regionu. Hlavním redaktorem je od počátku Radim Jarošek a hlavním vydavatelem tedy Společnost přátel Poodří. K původním čtyřem partnerům se později přidal ještě Svazek obcí Region Poodří.

V roce 1997 začal vycházet i „Podblánkem“. Navázal na přírodovědnou přílohu Muzejních listů a na interní zpravodaj Íčko, vydávaný pro členy a příznivce ČSOP Vlašim. S myšlenkou spojit tyto dva „na kolenou“ děláne plátky do jednoho časopisu přišel předseda vlašimského ČSOP Pavel Pešout stejně jako s ideou oprášíť pro ten účel jméno Pod Blánkem, které nosil v první polovině 20. stol. vlastivědný časopis, vydávaný místními učiteli. Na základě předchozí bohaté spolupráce nebyl problém přesvědčit jako spoluvydavatele dosavadního vydavatele muzejních listů – tedy Muzeum Podblánicka. I zde je dalším partnerem Správa CHKO (Bláněk), byť záběr území, kterým se časopis zabývá, je mnohem širší.

Arnika vydávala jako svůj zpravodaj od roku 1975 po více jak dvacet let Správa CHKO Slavkovský les. Protože

S praktickou ochranou přírody se v našich končinách neoddělitelně pojí i ochrana historické krajiny a od té je již jen krůček k místopisu a ochraně kulturního dědictví. Pomyslným vrcholem tohoto „neochranářského“ přesahu v činnosti řady sdružení je vydávání regionálních vlastivědných časopisů.

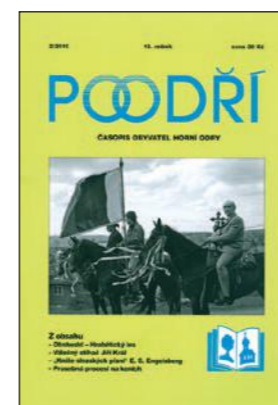
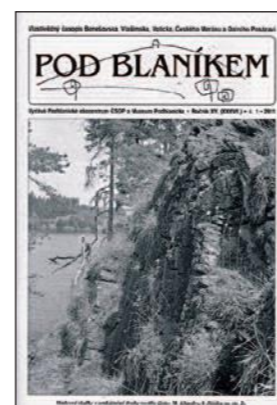
po ukončení vydávání časopis v regionu citelně scházel, rozhodli se ji po několika letech obnovit Jaromír Bartoš s Jindřichem Horáčkem z ČSOP Kladská. „Nová“ Arnika se však nezabývá jen Slavkovským lesem, ale celým Karlovarským krajem. První číslo vyšlo v roce 2004. Když pak Jindřich Horáček o rok později nastoupil na místo šéfa nově zřízené CHKO Český les, chtěl obdobný časopis i pro tuto oblast – a tak začala ČSOP Kladská v roce 2006 vydávat vedle Arniky ještě „občasník“ Český les. Ten od letošního roku přebírá nově zřízená „českoleská“ ZO ČSOP Sylva Lunae.

Listování časopisů

Jen malý pohled do obsahu několika nedávných čísel vypovídá o leccčems. Arnika: Obnova Zaječského pramene; Vážka jasnosvrnná, nově objevená ozdoba Slavkovského lesa; Železnorudné doly u Sajny; Zajímavosti Poříčského lesa. Český les: Židovské hřbitovy v Českém lese; Historie těžby živců na Poběžovicu; Dyleňské báje; Výskyt ptáků z řádu veslonohých na Tachovsku. Pod Blánkem: Dolnokralovické hadce po padesáti letech vyhlášený chráněným

Webové stránky

<http://www.bilekarpaty.cz/csop/casopis>
<http://www.slavkovskyles.cz/index.php?hm=2>
<http://www.csopvlasim.cz/publikace/vlastiveda.php>
<http://www.casopisoodri.cz>

územím; Staré hrušně na Podblánicku; Vysvěcení zvonu v kapličky v Borové Lhotě; 120 let od narození vlašimského starosty Františka Průchy. Bílé/Biele Karpaty: Jak vznikla krajina Bílých Karpat; Bílé Karpaty dětskýma očima; Skloubit hospodaření s ochranou přírody; Vůně domova (pohádka). POODŘÍ: Obstwald – Hrabětický les na sklonku raného novověku; Kdy bude kudlanka nábožná v Poodří?; Ochotnické divadlo ve Studénce; Za tajemstvím osudu válečného stíhače Jiřího Krále.

Jak je vidět, obsah je velmi pestrý a různorodý. Různorodé je i zpracování. Arnika preferuje přírodovědná témata, POODŘÍ bylo dle slov Lumíra Kuchaříka původně více historické, dnes se snaží o vyvážený obsah příroda versus regionální historie 1:1. Obdobný „ideální“ obsah deklarují i vydavatelé Bílých Karpat či Pod Blánkem, ale všichni svorně přiznávají, že nejde o žádné dogma, takže výsledná podoba a obsah jsou vždy dané tím, jak se sejdou příspěvky (dost často ve prospěch historických témat). Bílé Karpaty jako jediné uveřejňují pravidelné rozhovory, jejich součástí bývá i pohádka (z pera Pavla Bezděčky). Každopádně všechny zmíněné časopisy ukrývají ohromné množství unikátního vlastivědného materiálu.

Žádný z časopisů není autorsky uzavřený. „Do POODŘÍ se daří vtahovat i běžné občany, například jako autory fotografií. Naplňujeme tím náš podtitul Časopis obyvatel Horní Odry,“ pochvaluje si například Radim Jarošek. „A dobře funguje spolupráce s obcemi, zejména díky samostatným vkládaným přílohám, které jsme pro ně začali vydávat.“ Barbora Nováková podotýká, že do Českého lesa i Arniky hodně píše „pří-

rodovědci na volné noze“, kteří provádějí v regionu nějaké výzkumy. Pavel Pešout pro změnu zdůrazňuje, že Pod Blánkem vznikl a dodnes vychází jako platforma pro publikování ryze amatérských příspěvků. Zároveň má však každý z časopisů určitý stálý okruh autorů, a to nejen členů (zaměstnanců) spolupracujících organizací.

Regionální vlastivědné časopisy se vesměs drží „pozitivních témat“, nejsou aktivistické. Barbora Nováková to odůvodňuje nízkou periodicitou („než časopis vyjde, už je kauza dávno vychladlá“), Petr Lelek tím, že se to k podobnému typu časopisu prostě nehodí. S tím nesouhlasí Lumír Kuchařík, který by v POODŘÍ rád otevíral i kontroverzní témata, jako například některé plánované stavby, a diskuse o nich. Zatím však zbytek redakční rady nepřesvědčil, v čemž vidí mimo jiné vliv dalších partnerů – státní správy a samosprávy.

Pro koho?

Nejčastějšími odběrateli časopisů jsou obce a knihovny. Rozdílné jsou zkušenosti se školami. „Přilíší zájem o časopis nemají. A je to velká škoda, protože když pak někdo přijde a hledá podklady pro nějakou seminární práci, najde v nich většinou všechno, co potřebuje,“ stěžuje si Petr Lelek. Velmi slabou zpětnou vazbu ze škol (na rozdíl třeba od obcí) potvrzuje i Pavel Pešout. Naopak z druhého konce republiky hlásí Barbora Nováková zájem velký, zejména gymnázií.

Obyvatelé regionu si mohou časopisy předplatit a nebo získat na vybraných distribučních místech, kterými jsou většinou infocentra, ekocentra či knihkupectví, někdy i prodejny smíšeného zboží (Pod Blánkem). Podmínky

běžné distribuční sítě časopisů jsou pro takový typ časopisu nevyhovující, na čemž se shodují všichni.

Český les je neprodejný, je distribuován zdarma. Naopak Arnika jde výhradně do prodeje. Zbývající časopisy se drží někde mezi – tedy část nákladu se prodává, část je rozesílána partnerům nebo vybraným institucím bezplatně. Pod Blánkem slouží zároveň jako členský časopis, tudíž ho dostávají automaticky jako členskou výhodu (v rámci členského příspěvku) všichni členové ČSOP Vlašim.

Časopisy na webu

Vlastní webové stránky má časopis POODŘÍ. Na nich nalezneme mimo jiné stručné anotace většiny článků. Kdo chce vědět víc, nechť si časopis koupí!

Bílé Karpaty, Pod Blánkem a Arnika mají svoji sekci na stránkách vydavatele, tedy příslušné ČSOP. Arnika zde má uvedený obsah. Pod Blánkem je na webových stránkách od loňského ročníku ke stažení v pdf – a to včetně aktuálního čísla. Nesnižuje to odbyť „placených výtisků“? Jan Urban, technický redaktor časopisu, je přesvědčený, že ne. „Část lidí chce mít něco v ruce, když to není papírové, tak to není časopis. A ti, kteří si ho stahují, by si ho nejspíš stejně nekoupili. Takže takhle se alespoň dostanou informace k více lidem,“ myslí si. Zajímavým vývojem v této otázce prošly Bílé Karpaty, které nejprve uveřejňovaly na webu vybrané texty, později pouze náhledy titulních stránek (ani obsah ne) a od roku 2009 již najdeme i tento časopis ke stažení v pdf.

Český les dosud svoje webové stránky nemá. ☒

Autor je redaktorem časopisu

Evropská noc pro netopýry

Je nutné ukazovat netopýry takové, jací skutečně jsou. Vysvětlovat, jak jsou důležité a že vše, co jim bylo kdysi dávno v minulosti přičteno neznalými předky, jsou jen smyšlenky, pramenící ze snahy najít to nejjednodušší vysvětlení. Vzhledem k tomu, že část předsudků o netopýrech je spojena s křesťanstvím, dalo by se očekávat, že v zemi, ve které je snad nejvíce nevěřících na celém světě, bude toto snazší. Nicméně ukazuje se, že propagace ochrany netopýrů v českých zemích je neméně náročnou než v sousedních bohabojných zemích, jako je Slovensko a Polsko.

Přijďte se podívat

Každoročním vrcholem propagace ochrany netopýrů je Evropská noc pro netopýry. V ČR jsme se k této celoevropské akci připojili už v roce 1998, tedy hned ve druhém ročníku. Ten první byl na podnět polských chiropterologů pořádán ve třech státech. Dnes se tato akce koná ve 48 zemích, včetně post-sovětských zemí v Asii, jako je Gruzie, Arménie a Azerbajdžán, či Turecka.

V České republice se počít pořádaných netopýřích nocí postupně rozrostl na 38 – k tradičním místům patří lom Na chlumu v Českém krasu, Kašperské Hory, Hanychovská jeskyně u Liberce, Točník, Křivoklát, jeskyně na Turoldu u Mikulova, Chrudim, ledová jeskyně Naděje v Lužických horách,

TEXT DANIEL HORÁČEK

Netopýři jsou poměrně zvláštní skupina živočichů, opředená tajemstvím a četnými pověrami a mýty, po staletí zakořeněnými ve způsobu vnímání okolního světa společností. Tato skutečnost je největším problémem při řešení propagace ochrany netopýrů.

Skalice u České Lípy, Velké Meziříčí, Horní Hrad v Podkrušnohoří, CHKO Moravský kras (u některé ze zpřístupněných jeskyní, které pořadatelé střídají), ZOO Ostrava, hrad Pecka, zámecký park ve Vrchlabí, NPP Jeskyně Na Špičáku či hrad Šelmbek u Mladé Vožice.

Velice se osvědčil model, kdy se Evropská noc pro netopýry koná v místě snadno dostupném z městské aglomerace, kde lze provádět demonstrační odchyt netopýrů, a tedy i předvést živé netopýry, kteří jsou hned na akci znovu vypouštěni. Nechybí zpravidla ani doprovodný program v podobě přednášek a soutěží. Akce je velmi vhodná pro děti, ale i dospělé, kteří se zde mohou setkat pro ně s něčím novým, dozvědět se odpovědi na spoustu otázek a rozšířit své povědomí o tajuplném životě netopýrů.

Evropské noci pro netopýry se pořádají zpravidla od konce srpna do poloviny září. Oficiální termín je vždy poslední

víkend v srpnu, nicméně ne každý pořadatel má možnost tento termín dodržet, nebo pořádá „noci“ více. Častými pořadatelé je Česká společnost pro ochranu netopýrů (ČESON) či místní organizace ČSOP, akce však pořádají i různé další místní spolky, správy CHKO i jednotlivci. Všem jim za tuto úžasnou, obětavou a nezištnou práci patří dík!

O tom, kdy a kde se akce konají, se můžete dozvědět z tisku, z internetových stránek ČSOP a ČESONU nebo se stát fanoušky stránky Evropská noc pro netopýry na Facebooku. A pokud se ochranou netopýrů zabýváte a máte chuť uspořádat Evropskou noc pro netopýry na dalším místě, kontaktujte autora tohoto textu, rád vám podá spoustu cenných rad, bezplatně zašle plakáty a pamětní vstupenky a pomůže i s propagací vaší akce. ☞

*Autor je hlavním koordinátorem Evropské noci pro netopýry v České republice.
Kontakt – daniel.horacek@volny.cz*

FOTO: DANIEL HORÁČEK

Právě před 150 lety byl založen v Kutné Hoře pravděpodobně vůbec první okrašlovací spolek u nás.

150 let okrašlovacích spolků

Dovolujeme si přetisknout v úplném znění „Jubilejní jednatelskou zprávu“, jež vyšla v Kráse našeho domova u příležitosti výročí 50., tedy před sto lety:

Starobylé památky, zejména stavitelské, lákají do našeho města množství turistů domácích i cizích a těžíme v této příčině z bohatství dob minulých. Ale naše okolí, naše příroda? Právě těžení rud, kterým zbohatli zpupní horníci němečtí, zanechalo nám smutnou památku, bohaté město vzrůstalo uprostřed – hromad strusek a jalového kamení. Okolní lesy padly za obětí dolům, o nápravu však dlouho nestaral se nikdo. Teprve r. 1861 sestoupilo se několik občanů zdejších s prezidentem kraj. soudu J. Neumannem v čele a založili spolek, jenž měl pečovat o vysazování stromů,

cesta k Bylanským lesům, jedna z nejkrásnějších jarních procházek našeho města; jest to tak zvaný „kutnohorský Meran“. V roce 1880 – 1885 upraven sad na náměstí Havlíčkově, provedena cesta k rybníku „Herinka“ a upraveny cesty na předměstí Karlově. Roku 1886 věnoval spolek větší obnos na zakoupení vrchů Kaňkovských, jedno z nejnádher-

zakládání sadů, úpravu cest ku procházkám atd. Záhy po svém založení zahájil spolek činnost velmi obsáhlou. R. 1861 založil krasosad na dolním městě, v pravidelném slohu, v následujících letech vysázel stromořadí na předměstí Hlouškách a u chrámu p. Matky Boží. Bývalé vojenské cvičiště před krajským soudem proměněno v sad a vysázeno proměnnými stromořadí na předměstí Žižkově. V roce 1868 založil spolek prvou svoji stromovou školku. Mimo to staral se záhy o chodníky a promenádní cesty. V roce 1869 vysázena neladná stráž pod velechramem Sv. Panny Barbory. V dobu tu spadá vysazení lípové aleje „Na mostě“ před kasárnami. Po zavedení nového vodovodu zřízena spolkem

nějšších míst našeho okolí, neboť s vrchu toho se otevírá turistům rozhled do celé labské nížiny až po Trosky, Ještěd, Krkonoše, k Orlickým horám, na jihu po Německý Brod, na západ až k Lipanům, Černému Kostelci. Vrchy ty zalesněny a v nich upraveny promenády, restaurace, zkrátka veškeré pohodlí pro výletníky. Roku 1894 usneseno podati návrh městské radě, aby systemisovala místo městského zahradníka. Návrh přijat a místo roku následujícího obsazeno. Od té doby převzalo město veškeré sady v městě i v okolí ve svoji správu. V letech 1896–1898 vysázeny lesíky na jihozápadní straně našeho města na Bylance, později na straně jižní několik minut od města. Spolek přispíval 1000 K na stav-

bu skleníků v zásobní zahradě městské. R. 1901 upravena „Královská procházka“, nádherná to vycházka po horním toku Vrchlíce, až k velkému rybníku. První květinovou slavnost uspořádal spolek 1906 pro dívky škol měšťanských; od té doby stará se spolek pilně o výzdobu našeho starobylého města květinami.

Mládež vedena k lásce ke květinám a stromům pořádáním slavností květinových a stromových. Roku 1909 zařídil spolek vlastním nákladem sad před školou Komenského. Roku 1910 vysázel lípovou alej mezi městem a Sedlci; dále zřízeno 20 květinových košů na plynových stojanech. Čechova květnice, spolkem naším v roce 1910 zřízená, odevzdána byla téhož roku na podzim dámskému odboru. Spolek během svého působení vydal 46 000 Kor. ve prospěch okrášlení města a jeho okolí. Ač tímto jen prostě je vyjmenováno nejdůležitější, co spolek vykonal, a nečiní se zmínka o starostech, jež měl, a překážkách, které bylo mu překonat, přece je zřejmo, že na dosavadní práci může spolek ve svém roce jubilejním s klidem pohlížeti.

Především text není jen vzpomínkou na náš nejstarší okrašlovací spolek, ale i krásnou ukázkou, jak okrašlovací spolky ve svých počátcích fungovaly a čím se zabývaly. Byť některé „ozeleňovací“, „zalesňovací“ či „zkrášlovací“ akce bychom dneska zřejmě optikou ochrany přírody a krajiny vnímali jinak, jde o účtyhodnou porci nezištné práce, a nezbývá než smeknout. Kdo ví, jak budou naši potomci za sto let hodnotit naše dnešní v dobré víře konané činy. ☞

Z VII. ročníku Krásy našeho domova vybral a komentářem opatřil Jan Moravec. (Za upozornění na výročí kutnohorského okrašlovacího spolku děkuji Ivu Nevečeřalovi z okrašlovacího spolku v Jílovém.)

Evropské noci pro netopýry v ČR

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Míst v ČR	3	?	?	14	10	16	18	21	21	26	27	34	38
Počet účastníků	100	?	?	838	897	1756	1766	1731	1742	2176	2607	3414	3155

Chýnovská jeskyně

Vážený čtenáři, s největší pravděpodobností jsi členem Českého svazu ochránců přírody a mimo své povinnosti můžeš čerpat i jisté výhody. Jednou z nich je Zelená karta. Ta Ti umožňuje – jako odměnu za Tvou nezištnou práci ve prospěch přírody – poznávat s jistou slevou památky a zajímavosti České republiky. Mezi tyto zajímavosti patří i 14 veřejnosti zpřístupněných jeskyní.

TEXT KAREL DRBAL

Pokud se rozhodneš navštívit tu nejkrásnější, máš hned zaděláno na problém. Tím problémem je určit, která je nejkrásnější. Každá z jeskyní je totiž něčím výjimečná a krásná. Pravda, největším „trhákem“ pro běžného turistu jsou krápníky a lodičky. Jenže Ty, vážený čtenáři, nejsi běžný turista. Ty jsi milovník přírody. Proto svou volbu trochu změň a vyber si kteroukoliv jeskyni. Vstup do ní a poslouchej její příběh, vnímej její zvláštní a neopakovatelnou krásu a nech na sebe působit její chladný dech.

FOTO: ARCHIV SPRÁVY CHÝNOVSKÉ JESKYNĚ

Jednou z těch – možná trochu opomíjených – je Chýnovská jeskyně ležící nedaleko jihočeského Tábora. Nemá ani krápníky, ani lodičky. Zato má něco, čím se žádná jiná jeskyně u nás nemůže chlubit. Má několik „nej...“. Ale začneme od začátku.

„Nej“ první – jeskyně v nejstarších usazených horninách na našem území
Vápence, ve kterých se vytvořila, se usazovaly v praoceánu kdesi na jižní

polokouli, kdy na Zemi ještě neexistovaly kontinenty tak, jak je známe dnes. Vápence vznikaly usazováním mikroskopických schránek mořských organismů před více než 700 miliony lety, v dobách, kdy neexistovaly vyšší formy života. Tyto sedimenty se usazovaly na podloží vzniklém činností podmořských sopek kdysi ve středních starohorách, tedy před více než miliardou let. V průběhu sedimentace schránek mikroorganismů periodicky probíhala sopečná činnost a vápence byly střídavě překrývány vrstvami popela a úlomky hornin.

V období prvohor zhruba před 380–250 miliony lety došlo vlivem horotvorných procesů k metamorfóze těchto hornin a jejich vrásnění a rozlámání. Tak vznikly z organodetritických vápenců hrubozrnné krystalické vápence a ze sopečného popela amfibolity a erlany.

Díky pohybům zemských desek se tyto materiály postupně přestěhovaly z jižní polokoule do míst, kde se nyní nachází Evropa a Česká republika. Korozí a erozí vápenců vodou se v průběhu třetihor začal tvořit systém Chýnovské jeskyně a prakticky tento proces trvá dosud.

FOTO: ARCHIV SPRÁVY CHÝNOVSKÉ JESKYNĚ

„Nej“ druhé – nejstarší veřejnosti zpřístupněná jeskyně České republiky

Výskyt kvalitních vápenců v jižních Čechách byl impulsem pro těžbu této suroviny. První doklady pocházejí ze 17. století, největšího rozmachu však těžba vápenců zaznamenala v 19. století. Z vysokoprocenní suroviny se pájilo velmi kvalitní vápno a mnoho rolníků mělo v místech výskytu své selské lomy, kde vápenec nejen těžili, ale v primitivních pecích i pájili vápno.

Při lámání vápence v jednom takovém selském lomu na jižním svahu Pacovy hory zapadlo do pukliny ve skále skalníkovi Vojtěchu Rytířovi kladivo. Skalník se do pukliny pro cenný nástroj sice protáhl, ale dál sledovat puklinu do nitra hory se neodvážil. Zpráva o tajemné díře se rychle roznesla po okolí, a tak 14. července 1863 přichází na místo dozorce nad vápnem ze sousedního Schwarzenberského kamenolomu Jan Strnad a se dvěma skalníky se vydává na odvážnou cestu. Dostává se do hlubin Pacovy hory a objevuje Chýnovskou jeskyni.

Záhy nato přijíždí k ohledání „největší jeskyně Království českého“ komise kustodů Národního muzea v Praze s profesorem Krejčím a doktorem Fričem. Spolu s nimi zde působí inženýr Wett, který pořizuje první mapu jeskyně a v září roku 1863 vychází o objevu zpráva v Purkyňově časopisu Živa doprovázená půvabnými dobovými ilustracemi.

Další činnost v Chýnovské jeskyni byla zaměřena především na její zpřístupňování veřejnosti, které se ujal tehdejší majitel jeskyně pan Josef Rothbauer a jeskyni primitivně zpřístupněnou otevřel roku 1868. Jeho dílo dále rozvíjel jeho vnuk Václav Rothbauer, který turistickou trasu dovedl prakticky do dnešní podoby.

Na jeho práci pak navázala Správa jeskyní České republiky zpřístupněním horních pater jeskyně a vybudováním

samostatného východu v roce 2007. Při posledních pracích byl ctěn romantický charakter zpřístupnění, který tak mohou návštěvníci obdivovat dodnes.

„Nej“ třetí – jeskyně pramenitých vod

Voda je zpravidla neodlučitelně spojena s jeskyněmi, neboť je podmínkou jejich vzniku. Známe například ponornou říčku Punkvu v Moravském krasu a našli bychom mnoho dalších. U běžných krasových jeskyní voda z dešťových srážek dopadá na povrch krasu a většími či menšími póry protéká masivem jako gigantickou mycí houbou, aby pak podzemními koridory – jeskyněmi – hledala cestu na povrch. Cestou však voda splavuje do podzemí vše, co jí na povrchu leží v cestě. Půdu, pesticidy, odpadky atd. Krasové vody se tak v obydlených oblastech stávají obtížně využitelné pro člověka.

V Chýnovské jeskyni je tomu jinak. Spodními patry sice protéká vodní tok, ale jedná se o velmi kvalitní pitnou vodu. Otázka přítokové oblasti není dosud vyřešena, ale jedná se s největší pravděpodobností o pramenité vody přítékající z okolních nekrasových hornin. V jeskynním systému se tyto vody kumulují a vápenci pokračují dosud neznámými koridory do 1,5 km vzdálené Rutické vyvěračky. Podzemní tok přitom křížuje Chotčinský potok v hloubce 5 metrů, a přesto se jejich vody nemísí. Samotné krystalické vápence nejsou příliš rozpustné vodou, takže povrchová kontaminace téměř neexistuje, na druhou stranu je tento jev příčinou, proč v „mramorové“ jeskyni téměř chybí krápníky.

Za pozornost stojí skutečnost, že z Rutické vyvěračky bralo město Chýnov vodu dávno před tím, než byla objevena jeskyně a než bylo prokázáno spojení s jejími vodami. Stavby vodovodu se v 16. století ujal sám legendární rožmberský stavitel jihočeských rybníčních soustav Jakub Krčín z Jelčan a Sedlčan. V roce 1985 se podařilo jeskynářům proniknout za přítokové Homolovo jezírko, a objevit tak rozsáhlé zatopené prostory, na které navázal objev Kaskád v roce 1993.

„Nej“ čtvrté – největší přirozené zimoviště netopýra řasnatého v Evropě
Jeskyně poskytuje útočiště 9 druhům netopýrů, z nichž nejpočetnějším je

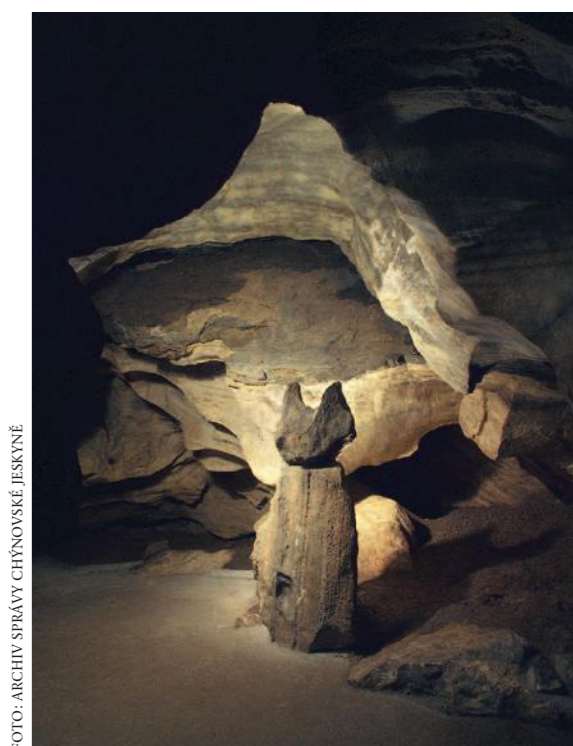

FOTO: ARCHIV SPRÁVY CHÝNOVSKÉ JESKYNĚ

právě netopýr řasnatý. Spolu s ním se poměrně hojně objevuje netopýr velký, netopýr ušatý a netopýr vodní. Vzácně se objevují netopýr večerní, netopýr černý, netopýr vousatý, netopýr Brandtův a netopýr velkouchý. Z bezobratlých živočichů jmenujme alespoň atraktivního křížáka temnostního. Jeskynní teplo vyhledávají v zimním období i někteří hlodavci, a dokonce i ptáci.

...a další

Připomněli jsme si čtyři „nej...“ Chýnovské jeskyně, a to jsme ještě nehovořili o unikátní mineralogii a jediném evropském výskytu hexagonitu, o zvláštním minerálu palygorskitu, zimní ledové výzdobě, badatelských objevech, speleologické a ochranné práci.

A tak, vážený čtenáři, máš nyní jedinečnou možnost zažít dobrodružství poznání, jehož roušku jsem Ti v případě Chýnovské jeskyně poodhalil. A ujišťuji Tě, že stejné dobrodružství poznání zažiješ na každé z našich zpřístupněných jeskyní.

Na začátku své cesty a pro Tvou informaci navštiv www.caves.cz, kde najdeš spoustu zajímavých informací. A já Ti přeji, vážený čtenáři, šťastnou cestu za tajemstvím poznání. 📧

Autor je odborným náměstkem Správy jeskyní České republiky.
Kontakt – drbal@caves.cz.

Praktické informace

otevřeno duben až říjen, vstupné 90/40 Kč, pro členy ČSOP po předložení členského průkazu 40/0 Kč.

Co nového v oblasti „ochranářského práva“?

Nejnovejší právní legislativu na úseku ochrany přírody a životního prostředí za uplynulý zhruba půlrok lze rozdělit do tří skupin.

TEXT MILAN DAMOHORSKÝ

První skupinu představují zákonné změny na „utlumení fotovoltaického boomu“, mezi něž patří zákon č. 330/2010 Sb., kterým se mění zákon o podpoře využívání obnovitelných zdrojů, a zákon č. 402/2010 Sb., kterým se mění zákon o podpoře výroby elektřiny z obnovitelných zdrojů energie. Změněn byl v této souvislosti i zákon o ochraně zemědělského půdního fondu, pokud jde o výši a způsob rozdělení odvodů za odnětí pozemků z tohoto fondu. Šlo o politické a právně ekonomické řešení (utlumení podpory) enormního nárůstu solárních elektráren v České republice za poslední rok. Je otázkou, zda řešení „ode zdi ke zdi“ dnes po havárii v japonské elektrárně Fukušima je to pravé a zda nakonec se nebudeme muset k fotovoltaice spolu s biomasou a dalšími obnovitelnými zdroji opět poněkud oklikou vrátit.

Druhou skupinu tvoří tzv. vodoprávní předpisy. Sem patří zejména společná vyhláška MŽP a MZe č. 24/2011 Sb., o plánech povodí a plánech pro zvládání povodňových rizik, vyhláška č. 49/2011 Sb., o vymezení útvarů povrchových vod, a dále vyhláška č. 393/2010 Sb., o oblastech povodí. Jde o poměrně významné prováděcí předpisy k vodnímu zákonu.

Třetí jsou pak vyhlášky Ministerstva životního prostředí ČR, kterými se zřizují nebo přehlašují různá zvláště chráněná území. Konkrétně jde o národní přírodní rezervaci Černé a Čertovo jezero a národní přírodní památky

Polické stěny, Chýnovská jeskyně, Žehuňský rybník, Hrabanovská černava a Hadce u Želivky. Vyhlášky (č. 325–327/2010 Sb. a 13–15/2011 Sb.) nejen, že stanovují územní vymezení těchto území a předmět jejich ochrany, ale zejména nově upravují tzv. bližší ochranné podmínky, které představují soubor činností, jež lze provést jen se souhlasem orgánu ochrany přírody.

Došlo však i k mnoha poměrně významným personálním změnám v resortu životního prostředí, a to akty aplikace práva. Konkrétně byl jmenován nový ministr životního prostředí Mgr. Tomáš Chalupa, který následně (poněkud překvapivě) jmenoval ředitelem Správy NP Šumava PhDr. Jana Stráského. Odvolán byl i ředitel Státního fondu životního prostředí a svoji funkci opustila náměstkyně ministryně Ing. Ruth Bízková. O obsahu a významu provedených změn si můžeme každý myslet, co chceme, jistě však je, že ukázaly, že nám stále tolik chybí zákon o státní službě, resp. že by měl konečně vstoupit v účinnost. Všechny funkce ve státní správě, až na funkce ministrů a prvních náměstků, by měly být obsazovány úředníky, kterými by měli být vzdělaní a státu (nikoliv politickým stranám) oddaní profesionálové, kteří by se každých pár let či dokonce měsíců neměnili a představovali tak jistý prvek stability země. ☒

Autor je proděkanem Právnické fakulty Univerzity Karlovy

Každý, kdo se byl jen okrajově zajímá o přírodu, o soustavě Natura 2000 jistě slyšel.

Přišla k nám se vstupem do Evropské unie, tedy až po datu, které má vepsáno v názvu. To se dá vysvětlit jednoduše. Tato soustava chráněných území je popsána v tzv. směrnici o stanovištích, která vešla v platnost již v roce 1992 (pod číslem 92/43/EHS). Tehdy také vznikla idea vetknout jí do názvu datum, do kterého měla být dle tehdejších předpokladů kompletně vytvořena. Proces vzniku však byl časově i odborně náročnější, a zároveň Evropská unie přivítala další členy, včetně nás.

V rámci příprav na vstup do Evropské unie jsme se začali zabývat „Naturou“ i u nás. Jednalo se o úkol z hlediska ochrany přírody nejdůležitější, a zároveň také nejnáročnější. Cílem je totiž vytvořit soustavu tzv. evropsky významných lokalit pro biotopy a druhy živočichů a rostlin (uvedené v přílohách směrnice o stanovištích) a tzv. ptačí oblasti pro druhy ptáků, jejichž seznam je uveden v související směrnici o ptácích. V těchto lokalitách mají být uvedené druhy a biotopy chráněny tak, aby dlouhodobě prosperovaly.

Mapování a dostupnost dat

Abychom dokázali lokality objektivně a dobře navrhnout, bylo nutné začít systematicky sbírat a vyhodnotit data o výskytu předmětných druhů, a zároveň zmapovat rozšíření biotopů. I když jsme předpokládali, že podstatná část vhodných území je již vyhlášena jako zvláště chráněná území a je o nich tedy i dostatek informací, byli jsme si na druhou stranu jisti, že tomu tak není vždy. Proto bylo nutné „vyjít do krajiny“ a rozhlížet se po přírodě všude – i tam, kde bychom ji (třeba z důvodu předsudků) nepředpokládali.

Sběr údajů o aktuálním stavu přírody nám trval až do data vstupu, tj. do roku 2004. Doba to byla na tak náročný úkol krátká. Pomáhalo nám více než 700 botaniků a stovky zoologů, především z odborných institucí. Výsledkem byla vrstva mapování biotopů, která ve velmi podrobném měřítku zobrazuje výskyt veškerých přírodních biotopů na našem území, a také informace

Natura 2000 – historie a současnost

TEXT MICHAEL HOŠEK

sky významných lokalit stoupl na současných 1084.

Evropsky významné lokality versus zvláště chráněná území

Doposud platí, že veškeré evropsky významné lokality je pro zajištění jejich ochrany nutné vyhlásit v některé z kategorií zvláště chráněných území. To je dáno platným nařízením vlády, kterým se stanovuje národní seznam. V tomto nařízení vlády je u každé evropsky významné lokality uvedeno, v které kategorii (či kategoriích) ZCHÚ se má území vyhlásit, pokud již není příslušné ZCHÚ vyhlášeno. Novela zákona o ochraně přírody a krajiny z roku 2009 však celý systém zajištění zásadně mění. Jestliže jsou evropsky významné lokality významné i na národní úrovni a nebo potřebují pro zajištění své ochrany dostatečně specifické podmínky, jsou nadále vyhlášovány jako zvláště chráněná území. Pokud však lokality žádné speciální podmínky pro ochranu nevyžadují, jsou chráněny jednoduše jako „evropsky významné lokality“ v tzv. základní ochraně (dle § 45c, odst. 2 zákona o ochraně přírody a krajiny). To znamená, že jejich ochrana je zajištěna jejich zařazením na národní seznam, z čehož vyplývají základní ochranné podmínky, dané zákonem. Lokality v základní ochraně jsou především ty, které pro udržení jejich stavu nevyžadují speciální opatření, předpokládá se, že k tomu postačí například současné aktivity vlastníka nebo správce území.

Aby však mohla být možnost „nevhlásit“ určitou evropsky významnou lokalitu jako ZCHÚ použita, je nutné novelizovat nařízení vlády, kterým se stanoví národní seznam. V případě, kdy je záměrem lokalitu chránit v tzv. základní ochraně, je nutné vymazat v kartě této lokality kategorie ZCHÚ, prostřednictvím kterých měla být původně chráněna. V současné době jsou

podklady pro novelizaci nařízení vlády, zohledňující základní ochranu, připraveny Agenturou ochrany přírody ČR.

Lokality v základní ochraně nemusíme na první pohled v krajině vůbec poznat, protože jsou značeny pouze v případě, kdy to uzná odpovědný orgán ochrany přírody za vhodné (např. cedulemi na přístupových komunikacích).

Souhrn doporučených opatření

Dokud měla být ochrana každé EVL zajištěna formou ZCHÚ, neřešila se speciální samostatná dokumentace specifikující klíčové požadavky pro zajištění cílů ochrany lokality. Každé ZCHÚ, kterým měla být ochrana lokality zajištěna, mělo mít zpracovaný plán péče s integrovanými požadavky i pro evropsky významné lokality. To se však se zavedením základní ochrany mění – pro tyto lokality nebude plán péče o ZCHÚ k dispozici. Proto se nově v zákonu o ochraně přírody a kra-

Bližší informace

Více informací o soustavě Natura 2000 i jednotlivých lokalitách naleznete na stránkách www.natura2000.cz.

jiny stanovuje povinnost vypracovat pro každou lokalitu zvlášť tzv. souhrn doporučených opatření (SDO – § 45c, odst. 3 zákona). Cílem SDO je dostatečně specifikovat cíle ochrany lokality, k čemuž nestačí pouze vyjmenování předmětů ochrany (tj. současného stavu). Pro praktické zajištění je nutné popsat i klíčové potřeby předmětů ochrany a základní předpoklady pro jejich udržení na úrovni lokality.

Struktura SDO vychází z platné osnovy plánů péče. V případě, že se lokalita plně a nebo částečně překrývá s existujícím ZCHÚ, budou SDO a příslušný plán péče uvedeny do souladu. Zpracování je v kompetenci MŽP, které schvaluje jejich konečnou verzi zveřejněním na Portálu veřejné správy a zároveň v Ústředním seznamu ochrany přírody. Z pověření MŽP bude souhrny v období let 2011–2015 zpracovávat AOPK ČR. ☒

Autor je náměstkem AOPK ČR. Kontakt – michael.hosek@nature.cz.

Hadce u Želivky.

Prales Jehliště je chráněn věcným břemenem

Na prudkém, obtížně přístupném balvanitém svahu se na 7 ha rozkládá unikátní ukázka květnatých bučin. Les s převahou jedle a buku je přirozeně prostorově rozčleněný – pod velikány najdeme menší a dorůstající stromy.

Hodnoty lokality

Skalní podloží tvoří tvrdá šedá hornina s velkými zrny křemene – granodiorit. Tento typ granodioritu získal jméno po zdejší lokalitě – typ Čertovo břemeno. Nejčastější dřevinou je zde buk lesní,

Kopytník evropský.

lesníky označovaný jako „matka lesa“. Opadané listy buku vrací půdě živiny, plody (bukvice) jsou potravou zvěři. Buk doprovází nečetná jedle bělokorá s vonnými lesklými jehlicemi. Na přechodech do suťových poloh, zejména v jižní části, se dominantním druhem stává javor klen se skvrnitou kůrou, doprovázený jasanem ztepilým, jilmem drsným a dalšími dřevinami.

V horní části svahu jsou stromy staré přes 150 let, v dolní části svahu kolem 100 let. Tyto porosty jsou strukturované, najdeme zde menší i vzrostlejší stromy. Ve střední části a na severním okraji můžeme najít i okrsky mladších stromů (kolem 60 let) – pozůstatky les-

Prales Jehliště leží na východním svahu vrchu Javorová skála nedaleko Sedlce-Prčice na pomezí jižních a středních Čech.

TEXT MARTIN KLAUDYS

nických zásahů z minulého století, které se vyznačují stejnověkostí.

V podrostu květnaté bučiny na svahu nalezneme mařinku vonnou, věsenku nachovou, bažanku vytrvalou, pitulník žlutý, mléčku zední, z trav sverep Benekenův a z kapradin kaprad' samec.

Na přechodu k suťovým lesům se vyskytují byliny vyžadující větší vlhkost a živinami bohaté půdy, jako je kopytník evropský, hluchavka skvrnitá, plicník lékařský a devěsíl bílý. Svá původní stanoviště tu mají i kopřiva dvoudomá a netýkavka nedůtklivá. Na skalních stěnách rostou pouze mechrosty, ve stěrbinách kapradina paprkatka samičí.

Území lesa Jehliště je již na starých mapách vyznačeno jako jedlobučina. Hranice mezi lesem a loukami nebyla v minulosti ve zdejší kraji pevně stanovena, některé plochy (dříve louky) jsou dnes zarostlé lesem. Jehliště však bylo vždy lesem, zřejmě navazuje až na původní ryze přírodní porosty.

Jak ochránit prales?

Vlastníci pozemku jsou si dobře vědomi přírodních hodnot pralesa Jehliště. V kraji pod Javorovou skálou hospodaří i v dalších lesích, na zemědělské půdě i na rybnících. Spolu s pozemky spravují i kulturní památku – gotickou tvrz ve Vrchoticích.

„V rámci našeho majetku je bučina na Javorové skále výjimečným lesem,“ uvádí Ing. Otto Srb, zástupce vlastníků. „Zvažovali jsme různé způsoby zachování nerušeného vývoje tohoto přírodně blízkého lesa do budoucna. Nakonec

jsem se rozhodl využít věcného břemene ochrany přírody, které by bylo k lesnímu pozemku zapsané v katastru nemovitostí.“

S Českým svazem ochránců přírody ve Vlašimi začal Ing. Otto Srb spolupracovat v roce 2000, kdy mu pronajal sad pro projekt záchrany starých krajových odrůd ovocných dřevin. Z diskuzí nad krajinou Českého Meránu vzešla v roce 2003 i myšlenka chránit prales Jehliště formou věcného břemene ochrany přírody. Na jednání o této formě ochrany byl ČSOP Vlašim již připraven.

Od roku 1998 realizuje ČSOP Vlašim program „Pozemkový spolek pro přírodu a památky Podblanicka“, v rámci kterého spolupracuje s vlastníky při ochraně přírodních lokalit a památek. V rámci rozvoje hnutí pozemkových spolků se i členové ČSOP Vlašim seznámili s institutem věcných břemen ve Velké Británii a USA. Ochrana pralesa Jehliště tak byla dobrou příležitostí tento právní institut aplikovat i v České republice.

Po vzájemné shodě nad uzavřením smlouvy o věcném břemeni byly započaty konzultace s právníky o jejím obsahu. Právní řád České republiky vymezuje věcná břemena v zákoně č. 40/1964 Sb. – občanském zákoníku, v § 151n–p. Věcná břemena v českém právu jsou chápána jako smluvní vztah dvou stran – oprávněné a povinné –, kdy povinný (majitel nemovitosti) má z věcného břemene povinnost něco strpět, něčeho se zdržet, nebo něco konat, zatímco oprávněnému z věcného břemene plyne oprávnění k určité činnosti vůči cizímu majetku (např. právo průchodu nebo průjezdu). V anglosaském pojetí jsou věcná břemena ochrany přírody přitom vlastnickým aktem, kdy vlastník dobrovolně prohlašuje, že hospodaření je omezeno pro ochranu přírody, strana oprávněná z věcného břemene v českém pojetí zde chybí. Právní řešení tohoto rozporu se ukázalo být velmi náročné a podařilo se jej vyřešit až v roce 2008 zásluhou právníka Mgr. Martina Prokopa.

V roce 2008 byla smlouva o věcném břemeni podepsána a byl podán návrh na vklad do katastru nemovitostí. Katastrální úřad bohužel vklad neprovedl s požadavkem na oddělení kategorie lesa na pozemku s věcným břemenem od okolních porostů. Důležitým poznatkem však bylo, že věcné břemeno ochrany přírody ve smlouvě bylo shledáno v souladu s právním řádem České republiky.

V následujícím období byly zpracovány podklady pro zařazení pralesa Jehliště do kategorie lesa zvláštního určení i s potřebnými stanovisky orgánů státní správy. Proces byl završen rozhodnutím Krajského úřadu Středočeského kraje na jaře roku 2010. Následně byla podepsána nová smlouva o věcném břemeni a podán návrh na vklad do katastru nemovitostí. Katastrální úřad věcné břemeno ochrany přírody zapsal s právními účinky vkladu k 2. 7. 2010.

Věcné břemeno ochrany přírody

Co je vlastně obsahem věcného břemene? Vlastník lesa se vzdává úmyslné těžby dřeva, les tedy není možné těžit s úmyslem hospodářského zisku. Těžba je možná pouze v případě nucené těžby z rozhodnutí správního orgánu nebo za účelem odvrácení přímého ohrožení zdraví osob nebo životního prostředí.

ČSOP Vlašim vystupuje ve věcném břemeni jako strana oprávněná s právem užívání pozemku. ČSOP Vlašim tak vystupuje jako garant věcného břemene a současně je mu umožněno provádět v pralesu Jehliště odborné průzkumy a sledování.

V čem je toto věcné břemeno výjimečné? Zákon o ochraně přírody (č. 114/1992 Sb., ve znění pozdějších změn a předpisů) zná institut smluvní ochrany (§ 39), která je rovněž prováděna vkladem věcného břemene do katastru nemovitostí, nicméně zde je garantem věcného břemene stát, resp. orgán ochrany přírody. Na rozdíl od tohoto je vložení věcného břemene na

prales Jehliště právním aktem výlučně soukromoprávním, aktem soukromé ochrany přírody.

Přenositelnost zkušenosti na jiné lokality

Lze využít věcného břemene i u jiných pozemkových spolků? Případ pralesa Jehliště je významným precedentem, který prokazuje, že katastrální úřad respektuje při vkládání věcných břemen právo vlastníka i případech, kdy vlastník dobrovolně omezuje hospodářské využití svého pozemku ve prospěch ochrany přírody. K obdobnému případu může dojít např. u cenně druhově bohaté louky na okraji vsi, která by mohla být zastavěna (vlastník vyloučí věcným břemenem zástavbu), nebo v případě hnízd čápů na komínech (vlastník se zaváže respektovat hnízdo). Věcné břemeno je nástrojem pevným, ale poměrně rigidním, za nevhodné řešení lze tedy věcné břemeno považovat v případě pozemků s aktivním managementem (louky, pastviny), kdy se názory a poznatky o vývoji biotopů mění a věcné břemeno by se mohlo časem stát i kontraproduktivním.

Věcné břemeno je jedním z nástrojů soukromé ochrany přírody, který není v praxi pozemkových spolků v ČR zatím využíván. Případ pralesa Jehliště ukazuje, že jeho aplikace je ve vhodných případech možná, byť s řadou administrativních peripetií. ☒

Autor je koordinátorem programu ČSOP Vlašim „Pozemkový spolek pro přírodu a památky Podblanicka“.

Kontakt – martin.klaudys@csop.cz

S JANEM KVĚTEM

Ramsarská úmluva slavila počátkem letošního roku 40. výročí.

To je vhodná příležitost zaměřit dnešní rozhovor na ochranu mokřadů. A málokdo ví o mokřadech u nás více, než RNDr. Jan Květ. Však i samo slovo mokřad „má na svědomí“ ...

TEXT JAN MORAVEC

Co je to vlastně Ramsarská úmluva?

Je to mezvládní úmluva na ochranu mokřadů mezinárodního významu. Byla uzavřena v roce 1971 v iránském městě Ramsaru na břehu Černého moře a byla otevřena všem státům, které k ní mohly přistoupit s podmínkou, že alespoň jeden svůj mokřad vyhlásí jako takzvanou ramsarskou lokalitu – mokřad mezinárodního významu, který bude chráněn touto úmluvou. Původně byla zaměřená na mokřady, které jsou mezinárodně významné jako biotopy vodního ptactva, protože vodní ptactvo migruje po celé zeměkouli a potřebuje mít při těchto migracích záchytné body. Právě tyto body, důležité pro odpočinek, přechodné setrvání ptactva, anebo v koncových bodech migračních tras jako hnízdiště, mají být uchovány. Postupem času, zejména v letech devadesátých, se úmluva rozšířila z biotopů vodního ptactva na mokřady vůbec, takže dnes se tam mohou přihlašovat i mokřady, které nejsou tak významné pro ptactvo, ale jsou významné z hlediska jiného, třeba biodiverzity nebo specifických podmínek, například rašeliniště, nivní lokality, dokonce i mokřady podzemní, jako je u nás ramsarská lokalita „Podzemní Punkva“. Ústřední koncepcí Ramsarské úmluvy je idea rozumného (dnes bychom řekli udržitelného) využívání mokřadů, přičemž ochrana je považována také za využívání. Úmluva zavazuje státy, jež jsou jejími smluvními stranami, chránit všechny své mokřady před zánikem nebo zhoršením jejich stavu. Mimochodem, Ramsarská úmluva je vůbec první mezinárodní úmluvou svého druhu. Všechny

O mokřadech nejen „ramsarských“

FOTO: ŠTĚPÁN HUSÁK

ostatní úmluvy, jako třeba mezinárodní úmluva na ochranu biodiverzity, CITES a tak dále, přišly až později.

Naše republika byla zapojena do mezinárodní ochrany mokřadů od počátku?

V Československu jsme se dozvěděli o tom, že se budou vyhlášovat mokřady mezinárodního významu, poměrně záhy. A hned jsme začali přemýšlet o tom, které mokřady tam přihlásit. Jenže pak jsme se dozvěděli, že to je úmluva mezvládní, že přistoupení k ní tedy musí jít přes oficiální místa, že to nemůžeme udělat sami jako vědečtí pracovníci. Zodpovědné za to tehdy bylo ministerstvo kultury. Celou zprávu o Ramsarské úmluvě jsme proto předali ministerstvu, jenže tehdejší vedoucí odboru ochrany přírody ji uložil do šuplíku a nic se nedělo. Když odešel do penze, ty materiály se v jeho stole našly. Otázku jsme pak oživil v tehdejší Kolegiu speciální biologie Akademie věd – to mohl být tak rok 1987. Požádali jsme prezidium Akademie, aby žádalo vládu o přistoupení k Ramsarské úmluvě. Přesto jsme však vinou zdržovací taktiky některých ministerstev a nejspíše i orgánů KSČ do listopadu 1989 k úmluvě nepřistoupili. Povedlo se to až v roce 1990, kdy vzniklo ministerstvo životního prostředí pod vedením Bedřicha Moldana a byla vůbec taková nálada, která ekologickým podnětům přála. A obě

nástupnické republiky v roce 1993 statut smluvních stran Ramsarské úmluvy zdědily. Od té doby máme v České republice již dvanáct ramsarských lokalit, na Slovensku jich je ještě o jednu víc.

Řada lidí si pod pojmem mokřad představí nějaký močál, bažinu, a dost ho překvapí, že na seznamu mezinárodně významných mokřadů jsou i rybníky, jezera i dokonce ty již zmíněné podzemní řeky. Co je to tedy vlastně mokřad?

Mokřad je nové slovo v češtině, které jsme vymysleli, když jsme hledali český ekvivalent pro anglické slovo wetland. Toto slovo je i v angličtině nové, není, myslím si, dosud ani v Oxfordském slovníku, ale používá se. A my jsme hledali nějaký termín, který by byl neutrální, který by neměl pejorativní konotaci. Slova močál, bažina, nebo i zamokřené území, to všechno v 70. letech, když jsme ten termín vymýšleli, s sebou neslo jaksi automaticky reakci oficiálních míst odvodnit, zúrodnit, a tak dále. Také jsme nechtěli, aby to slovo vzbuzovalo nějaké emocionální hnutí v lidech, že jde o nezdravá místa, odkud se šíří malárie, že jsou tam vodníci, že se tam lidé mohou propadnout a zmizet beze stopy. Postupně jsme vylučovali jednotlivá slova, někdy také proto, že označovala jenom mokřad určitého typu. Takže nakonec jsme zvolili slovenské slovo mokřad, které je ženského rodu, a převzeli jsme je do češtiny jako mokřad rodu mužského. Někteří jazykovědci mi vyčítali, že to je neorganicky vytvořené slovo, ale jiný jazykovědec to slovo zase chválil, jak už to bývá. Dneska je to už oficiální termín používaný i v zákonech pro všechna území zamokřená, mokrá nebo mírně zatopená: od rašelinišť až po rybníky, jejich pobřeží, a také mělká nebo periodická jezera. Definice řekněme vědecká vychází zejména z přítomnosti vegetace přizpůsobené životu v podmáčených biotopech či v mělké vodě. Ramsarská definice mokřadů je ještě širší a zahrnuje i hluboká jezera a na mořském pobřeží všechna místa,

kde hloubka vody při odlivu nepřesáhne šest metrů. Ale to už opravdu nejsou ty pravé mokřady, ta definice je takto široká z politických důvodů, aby byl nějaký nástroj i k ochraně těchto biotopů.

Lze při takto širokém vymezení mokřadů nějak souhrnně říct, čím jsou mokřady ohroženy?

Ohrožení mokřadů vyplývá zejména z představ, které o nich má laická veřejnost. Že jsou to území, která jsou k ničemu. Neposkytují žádnou úrodu, na rozdíl třeba od polí nebo luk. Anebo že jsou dokonce škodlivá, že se z nich šíří různé nemoci. K čemuž v současné době přibyl ještě jeden nový předpoklad, a to ze strany těch, kteří připisují v globálním oteplování velký význam takzvaným skleníkovým plynům. Hlavní z nich je sice vodní pára, bez níž bychom tu zmrzli, ale oni věří, že hlavní příčinou globálního oteplování je vzrůst koncentrací oxidu uhličitého a metanu v ovzduší. A protože z lekcí mokřadů – ne ze všech – se při anaerobních procesech uvolňuje do ovzduší metan, soudí, že mokřady jsou škodlivé! Ale nedali si ještě práci s tím, aby zjistili, kolik toho metanu se z mokřadů dostane opravdu až do vysoké atmosféry. Podle mého je to nepatrné množství, protože metan se zčásti zoxiduje již při průniku vegetací a další část pak v ovzduší. Rozhodně to není důvod pro to, aby se plocha mokřadů zmenšovala. Naopak, mokřady, a vůbec všech-

RNDr. Jan Květ, CSc. (* 26. srpna 1933)

Působí na Přírodovědecké fakultě Jihočeské univerzity a v Centru výzkumu globální změny Akademie věd ČR v Českých Budějovicích a Třeboni. Po většinu svého života pracoval v Botanickém ústavu Akademie věd v Průhoncích, Brně a Třeboni. Člen Expertní skupiny Českého ramsarského komitétu, bývalý předseda Českého národního komitétu pro program UNESCO „Člověk a biosféra“ (MAB). Držitel prestižní „Ceny Ramsarské úmluvy o mokřadech“ za excelenci (The Ramsar Wetland Conservation Award 2008, Recognition of Excellence). Člen Čestné rady ČSOP a Učené společnosti ČR.

FOTO: JAN MORAVEC

ny plochy, kde je vegetace dostatečně zásobena vodou, působení klimatické změny omezují. Tím, že odpařují vodu, spotřebovávají velký podíl dopadající sluneční energie na výpar, a tak vyrovnávají tepelné rozdíly a činí průměrné teploty na tomto území nižšími. Kolega Jan Pokorný sleduje pomocí termovizní kamery, o kolik se ochlazují povrchy stromů dobře zásobených vodou nebo mokré louky oproti plochám, jako jsou třeba suchá strniště nebo zastavěná území, a ty rozdíly jsou zřetelné.

Ale zpátky k tomu ohrožení. V Evropě zmizela z různých důvodů asi polovina původních mokřadů. Jedním z hlavních důvodů je odvodňování krajiny, narovnávání vodních toků. Když jsem svého času letěl vrtulníkem přes velký kus republiky, z Prahy do Valašského Meziříčí, uvědomil jsem si co mi předtím nikdy nedošlo, jak i lesy jsou odvodněné, kolik je v nich melioračních struh. Asi nejsmutnější kapitolou historie našich mokřadů je však likvidace téměř všech slatinišť, která jsme měli v Polabí, na Hané, a tak dále, protože tam jsou půdy, které se po odvodnění hodily k pěstování na živiny náročných plodin. To odvodňování nabralo obrátky už v 19. století, když přišla cukrovka. Nástup pěstování cukrovky vedl i k podstatnému zmenšení plochy rybníků v Čechách a na Moravě. Když výstavba rybníků krátce před třicetiletou válkou dosáhla svého vrcholu, tak jsme měli nejméně 180 tisíc hektarů rybníků, teď máme na území České republiky jen 52 tisíc hektarů. To má právě na svědomí přeměna rybníčních soustav v úrodných oblas-

tech, jako je Pardubicko nebo Haná, na ornou půdu. V jižních Čechách se zachovalo velké množství rybníků dodnes právě proto, že tam jsou půdy neúrodné a že se tu stále víc vyplácelo chovat ryby, než pěstovat něco na poli.

Jaký typ mokřadů považujete v současné době za nejohroženější?

O slatiništích jsem již mluvil. Ale nejkritičtější situace je v dnešní době asi kolem říčních niv, protože poslední zbytky slatinišť už jsou na mnoha místech vyhlášeny jako rezervace. Říční nivy jsou ovšem sevřeny tlakem ze dvou stran. Na jedné straně je pořád v rámci boje proti povodním prosazováno urychlování odtoku, narovnání toku, odstraňování bariér, které by zpomalovaly průtok vody, na druhé straně jsou záměry udržovat vodu v krajině uměle výstavbou dalších a dalších přehrad.

Co pro lokalitu znamená, když se dostane na seznam mezinárodně významných mokřadů?

Je potřeba o ní občas podávat zprávu a je pod mezinárodním dohledem. Jestliže se tam nepříznivě změní podmínky, tak má sekretariát Ramsarské úmluvy možnost zasáhnout. Prvním stupněm je umístění mokřadů, které jsou ohroženy nějakou nepříznivou změnou, na takzvaný Montreuxský protokol. Z našich ramsarských lokalit jsou na tomto seznamu čtyři: Třeboňské rybníky pro nadměrně intenzivní využívání a s ním spojenou eutrofizaci, Mokřady dolního toku Dyje a Poodří kvůli záměru vybudovat plavební kanál Dunaj – Odra, který by je pochopitelně protínal a který straší pořád v hlavách mnoha

lidí, a to nejen u nás, ale i třeba v Rakovsku, a Litovelské Pomoraví pro značný odběr podzemní vody pro zásobování Olomouce a dalších měst vodou.

A také plavební kanál, ne?

To už by byl kanál do Labe, a ten přece jenom není tak vážným nebezpečím, protože tam je technicky obtížně překročitelná bariéra Českomoravské vysočiny a výběžků Orlických hor. Mimo jiné by tam byl velký problém s vodou. Mimochodem, i u toho kanálu Dunaj – Odra se předpokládá přečerpávání vody z Dunaje, aby jí bylo dost – a nevíme, kde by na to brali energii. Možná i proto technokraté chtějí dostavovat další bloky Temelína.

Vraťme se ještě k tomu zásahu sekretariátu Ramsarské úmluvy v případě ohrožení mezinárodně významného mokřadu. Mluvil jste o prvním stupni...

S dalšími stupni nejsem dopodrobna obeznámen, ale jedním z nich je diplomatické jednání mezi příslušným státem a sekretariátem Ramsarské úmluvy o omezení rozlohy ramsarské lokality na území, kde nenastalo nevratné zhoršení ekologického stavu mokřadů. Krajním krokem, který až po dlouhém diplomatickém jednání mohou podniknout obě strany, je vyškrtnutí některé nevratně k horšímu změněné mokřadní lokality ze seznamu mokřadů chráněných Ramsarskou úmluvou. Nevím, ale takový politicky nepopulární krok ještě snad ani podniknout nebyl.

Říkal jste, že u nás je na seznamu dvanáct lokalit. Jsou nějaké další kandidáty?

Jsou. Loni v listopadu jsme měli „ramsarské“ zasedání v Mariánských Lázních, kde jsme projednávali možnost zařazení rašelinišť a dalších mokřadů Slavkovského lesa. Ty by si to zasloužily, vyslovili jsme se jednoznačně pro. A další na řadě jsou rašeliniště Jizerských hor. Možnost jejich zařazení budeme posuzovat v polovině května. Tato myšlenka se objevila poměrně nedávno na konferenci k 50. výročí polského Krkonošského národního parku. Tam přijel Dr. Tobias Salathé, který se stará o evropské ramsarské lokality, s diplomem, že krkonošská rašeliniště na české i na polské straně vytvářejí jednu přeshraniční ramsarskou lokalitu. A v té souvislosti se začalo zvažovat, zda by i jizerskohorská rašeliniště

nemohla být vyhlášena jako takováto lokalita, případně zda by nemohla být připojena k té krkonošské. To je ještě otevřené, ale spíše vznikne samostatná lokalita. Zdá se, že na polské straně bude zájem také.

Je v ochraně mokřadů něco, čím může napomoci každý z nás?

Je třeba tlačit – a to je v moci jednotlivých lidí či místních spolků – na zastupitele, a zejména na rady obcí, aby přistupovali k ochraně mokřadů osvěceni. A dále by to chtělo nějakou větší osvětu v rezortu zemědělství. Velké plochy vlhkých polí a luk byly v 70. letech odvodněny hlavně proto, aby tam mohla jezdit těžká mechanizace. Dneska už jsou leckdy ty drenážní systémy ucpány a objevují se tam takové malé lokální mokřadky. Jeden pěkný je třeba tady, při silnici z Třeboně do Českých Budějovic. Zemědělci se ho snažili několik let zúrodňovat, a pak toho nechali. Takže by bylo dobré dát zemědělcům nějakou směrnicí, aby to radši vzdali, než aby začali tyhle lokální mokřady zase nějak nákladně odvodňovat. To by pomohlo druhové pestrosti v krajině i zvýšilo podíl těch ploch, které svým odparem vyrovnávají naše klima. Ne, že by to bylo nějak moc, ale všechno se počítá.

Na konferenci o mokřadech, která se konala začátkem února v Blansku, zazněl mimo jiné zajímavý příspěvek kolegů z Jižní Moravy, kteří dokazovali, že na podmáčených pravidelně obhospodařovaných polích se vyskytují mnohé i velmi vzácné druhy rostlin a hmyzu. Kdy budeme tlačit zemědělce, aby takovéto plochy

FOTO: JAN MORÁVEČ

přestali obhospodařovat, nedojde nakonec ke snížení biologické rozmanitosti?

To je stejná otázka jako u rybníků. Jde o to najít rozumnou míru hospodaření. Ponechat rybníky samovolnému vývoji by byl nesmysl, to by za několik desítek let nebyly rybníky, zarostly by mokřadní vegetací a rybochovná funkce by se úplně ztratila, což není cílem. Je jisté, že některé obhospodařované lokality mohou mít větší druhovou pestrost než neobhospodařované. To se týká třeba mokřadních luk. Kolega Leoš Klimeš porovnával v 90. letech druhovou pestrost nivních luk na dvou lokalitách vzdálených od sebe jen asi 50 metrů, jedné na české a druhé na rakouské straně hranice – tedy za úplně stejných podmínek. Jenže na rakouské straně byly louky jednou až dvakrát za rok koseny, zatímco na naší straně se o ně již padesát let nikdo nestaral. Na rakouské straně našel asi sedmdesát, na naší asi čtyřicet druhů cévnatých rostlin.

Mluvil jste o mokřadech u nás. Jaké mokřady byste doporučil čtenářům k pozornosti v blízkém zahraničí?

Především Neziderské jezero, které je přeshraniční rakousko-maďarskou biosférickou rezervací. Je to nám nejbližší stepní jezero. A v území, kterému Rakušané říkají Seewinkel, jež leží z jejich pohledu až za tím jezerem, jsou drobné slané vodní nádrže, které leckdy částečně nebo i úplně vysychají, a tam jsou velice cenná slanobytná společenstva. Hodně se jimi zabýval již zesnulý profesor Heinz Löffler z Vídně, který odtamtud popsal několik endemických druhů ostrakod. Nebo v německé spolkové zemi Sasko mohou doporučit biosférickou rezervaci Oberlausitzer Heide – und Teichlandschaft, tedy Hornolužickou vřesovištní a rybníční krajinu. To je oblast podobná našemu Třeboňsku, ale přeci jen v trochu jiném pojetí, a soudím, že eutrofizace tam není zdaleka tak silná, jako u nás. Velmi zajímavý by měl být také Spreewald, oblast mezi Drážďanami a Berlínem na řece Sprévu. Tam se toužím někdy podívat. A samozřejmě Slovensko. Nám nejbližší z tamějších ramsarských lokalit jsou Aluvium Moravy a Aluvium Rudavy na Záhoří, ale asi nejhezčí je Latorica na východním Slovensku. Tam jsou ve velké míře krásně zachované mokřadní louky a poměrně přirozený říční tok. ☒

Stalo se ...

- V první polovině prosince ČSOP s pomocí svých členů intenzivně přesvědčoval poslance o důležitosti navýšení rozpočtu Programu péče o krajinu (více viz úvodník na str. 1). Že se mu to nakonec přes odmítavý postoj tehdejšího ministra životního prostředí podařilo, a tedy alespoň nějaké peníze do praktické ochrany přírody tento rok přibudou, je mimo jiné zásluhou dobrého jména Svazu na veřejnosti, desítek našich obětavých členů i celé řady poslanců, z nichž nám především pomohli Václav Zemek, Bořivoj Šarapatka, Jitka Chalánková, Rudolf Chlad a Miroslav Kalousek. Díky všem!

REPRO: ČESTNÉ UZNÁNÍ „PEXESO“ MICHAELA TOMÁŠKOVÁ

- Již tradiční „zimní malovací soutěž“ Živé zahrady byla tentokrát zaměřena na brkoslavy. Sešlo se 174 obrázků, z nichž vybrat ty „nejlepší“ věru nebylo jednoduché. Ocenění nakonec byli v kategorii do 6 let Viktorie Vláčilová, Natálie Fexová a Tereza Paurová, v kategorii 7–8 let Štěpánka Borecká, Denisa Svobodová a Filip Kuboš, v kategorii 9–10 let Tereza Perůtková, Klára Vašutová, Miša Hrabovská a M. Staňková, v kategorii 11–12 let Michaela Tomášková, Sabina Farková a Petra Vašíková, v kategorii 13–16 let Marie Hánová, Kamila Černá a Nikola Račáková. Čestné uznání za sérii linorytů („pexeso“) obdrželi žáci 7. třídy ZŠ Planá, Na Valech.
- V prvních měsících roku 2011 bylo akreditováno pět nových pozemkových spolků: Pozemkový spolek Anthericum, působící na Chomutovsku a Podbořansku, Pozemkový spolek Predmost, mající v péči starý sad na Přerovsku, Pozemkový spolek Svatý Blažej, starající se o okolí Blažejovského rybníka na Toužimsku, Pozemkový spolek Vespolek, jenž pečuje především o staré ovocné aleje na Třeboňsku, a Pozemkový spolek Zamenis, zaměřený zejména – jak už jméno napovídá – na ochranu biotopů úžovky stromové v okolí Stráže nad Ohří.

FOTO: JAN MORÁVEČ

- Tradiční setkání pozemkových spolků se letos uskutečnilo 1.–2. dubna v ekocentru Chaloupky na Vysočině. Mluvílo se o možnostech využití dobrovolníků, o finančních zdrojích, věcných břemenech i územním plánování, nechyběla ani exkurze po zajímavých lokalitách v okolí. Novým členem Rady Národního pozemkového spolku se stal Václav Křivan z Pozemkového spolku Chaloupky.
- Na 396 429 Kč vyčísliila Národní síť záchranných stanic své průkazné náklady na péči o ptáky popálené na sloupech vysokého napětí v roce 2010. Celkem šlo o 418 ptáků 28 druhů. Na začátku tohoto roku požádal ČSOP o proplacení těchto nákladů viníky – společnosti ČEZ Distribuce, E.ON Distribuce a PREdistribuce – kterým nebezpečné elektrické sloupy patří. Reakce těchto firem byla následující: ČEZ oznámil, že svůj podíl nákladů neproplatí, protože zkráceně řečeno nemá peníze. E.ON se vůbec neozval. PRE obratem požádala o vystavení faktury a svůj podíl bez řeči zaplatila. Všechny tři společnosti se více či méně hlasitě hlásí ke tzv. společenské odpovědnosti. Kdo o tom jen mluví a kdo z nich to myslí skutečně vážně, nechť si čtenář udělá obrázek sám.

Místo pro přírodu

V uplynulém půlroce se podařilo na Vlčíh hrdle vykoupit další čtvrt hektarový pozemek, na Ščurnici pět pozemků o celkové výměře 3,15 ha (jižní část území už začíná být pěkně souvislá) a po několika letech váhání původního majitele konečně také zbývající pozemek na Kupsově skále. I nadále můžete Místo pro přírodu podpořit jakýmkoli darem na konto kampaně 9999922/0800. Bližší informace naleznete na www.mistoproprirodu.cz a na stránkách kampaně na Facebooku.

Ocenění Svaz děkuje

bylo uděleno Petře Orálkové ze ZO ČSOP Oriolus Prostějov za dlouhodobý výrazný podíl na rozvoji Ekocentra Iris, za tvůrčí přístup při přípravě a realizaci ekologických výukových programů, za organizaci osvětových akcí i praktických aktivit v terénu.

- Realizace plánů na „potlačení kůrovcové kalamity“, tak jak je připravuje současné vedení Národního parku Šumava, by fakticky znamenalo zrušení statutu národního parku. Český svaz ochránců přírody se proto obrátil osobním dopisem na ministra životního prostředí Tomáše Chalupu.

FOTO: JAN MORÁVEČ

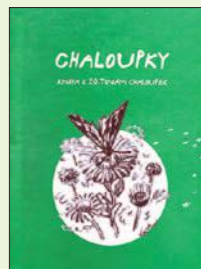
- 9. dubna 2011 se uskutečnilo setkání dárců kampaně Místo pro přírodu na Lipinách u Kurdějova. Počasí přálo, hlaváčky byly rozkvetlé v plné kráse, potěšili i někteří drobní obyvatelé Lipin a kulturní tečkou byla prohlídka místního opevněného kostela s podzemními chodbami. O týden později se sešli pro změnu dárci kampaně Zvíře v nouzi v záchranné stanici v Jaroměři. Mimo jiné se zúčastnili i nejradostnější události v činnosti každé záchranné stanice – vypouštění vyléčených zvířat. Toho odpoledne se do volné přírody vrátil jeden ježek a jeden kos. ☒

FOTO: LUCIE MATULOVÁ

ČSOP vydal ...

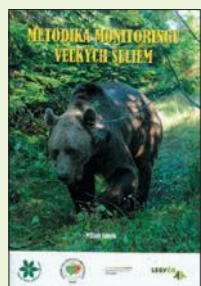

ČSOP Kněžice
(info@csopknzice.cz, 568 423 456)

- **Chaloupky** – kniha k dvacetinám stejnojmenného střediska ekologické výchovy

ČSOP Společnost pro zvířata
(s.pro.zvirata@ecn.cz, 222 516 115)

- **Zvířatům jen dobrou péči – týrání zakázáno** – leták, představující zákon na ochranu zvířat proti týrání

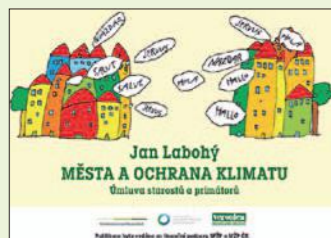

ČSOP Valašské Meziříčí
(valmez@ochranci.cz, 571 621 602)

- **Metodika monitoringu velkých šelem (M. Janík)** – česko-slovenská metodická příručka

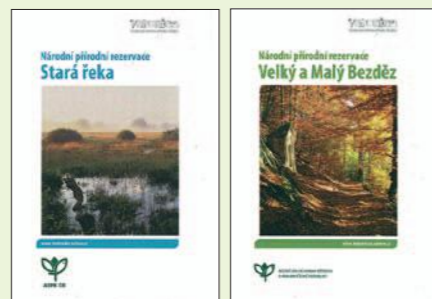
ČSOP Veronica
(veronica@veronica.cz, 542 422 750)

- **Udržitelná energie a krajina 2010** – sborník příspěvků z mezioborové konference, konané 11.–12. 11. 2010 v Hostětíně
(http://www.veronica.cz/dokumenty/udrzitelna_energie_a_krajina_2010.pdf)

- **Města a ochrana klimatu – Úmluva starostů a primátorů (J. Labohý)** – publikace představující možnosti snižování emisí CO₂ na úrovni samosprávy
(http://www.veronica.cz/dokumenty/LABOHY_mesta_a_ochrana_klimatu.pdf)

- **Venkovní osvětlení v obci (J. Hollan)** – publikace radící, jak svítit účelně, levně a přitom dostatečně
(http://www.veronica.cz/dokumenty/HOLLAN_Venkovni_osvetleni_v_obcich.pdf)
- **Domovní čistírny odpadních vod (M. Rozkošný a kol.)** – publikace nabízející základní informace o čištění odpadních vod jednotlivých či menších skupin domů
(http://www.veronica.cz/dokumenty/domovni_cistirny_odpadnich_vod.pdf)
- **Přírodní čištění vody** – publikace zabývající se kořenovými čistírnami a dalšími přírodními způsoby čištění odpadních vod
(http://www.veronica.cz/dokumenty/prirodni_cistení_vody.pdf)

- **Národní přírodní rezervace Stará řeka; Národní přírodní rezervace Velký a Malý Bezděz** – edice informačních brožur o jednotlivých maloplošných zvláště chráněných územích, vydávaná jako příloha časopisu Veronica

ČSOP Vlašim
(vlasim@csop.cz, 317 845 169)

- **Vážky 2000** – sborník referátů z XIII. celostátního semináře odonatologů v Podýjí
- **Augustin Satra (1877–1909)** – představení jednoho z malířů inspirovaných Podblanicem vyšlo jako 17. samostatná příloha časopisu Pod Blanicem

Krajské sdružení ZO ČSOP Pardubického kraje
(krajsskdruzeni.csoppk@seznam.cz, 725 734 871)

- **Naučné stezky ČSOP v Pardubickém kraji** – stručný popis naučných stezek, které vybudovali, provozují nebo na jejichž tvorbě se podíleli členové ČSOP

Sdružení mladých ochránců přírody ČSOP
(CDM@smop.cz, 224 912 466)

- **Prameny a studánky České republiky v roce 2010** – tradiční „studánkový sborník“
(<http://www.estudanky.cz/download/stud10.pdf>)
(v přehledu nejsou zahrnuta periodika, pohlednice, plakáty a další propagační tiskoviny)

Stane se ...

Ekologie v objektivu

Letošní ročník fotografické soutěže Ekologie v objektivu vyhlásila firma Bayer pod záštitou Českého svazu ochránců přírody, mezinárodní organizace UNEP a Ministerstva životního prostředí. Uzávěrka soutěže je 31. května. Více info na www.ekologieobjektivu.cz nebo na www.facebook.com/EkoObjektiv.

Setkání s přírodou

Letos proběhnou „Setkání s přírodou“ od 10. do 19. června. Můžete se opět těšit na setkání s nejrůznějšími rostlinami, živočichy, krajinnými prvky – a zejména s nadšenci, kteří toho o svém okolí hodně vědí a rádi se o své vědomosti podělí. Seznam všech akcí v celé republice naleznete na www.setkanisprirodou.cz. Tamtéž naleznete i formulář, pokud byste chtěli nějaké setkání s přírodou sami uspořádat.

FOTO: JAN MORAVEC

FOTO: JAN MORAVEC

Z loňského setkání členů a příznivců ČSOP

Setkání členů a příznivců ČSOP

2.–4. září se uskuteční desáté celostátní setkání členů a příznivců ČSOP – tentokrát v Bílých Karpatech. Bližší informace naleznete na přiložené pozvánce a na webových stránkách <http://setkani.csop.cz>.

Pohledy do přírody

Uzávěrka již 16. ročníku fotografické soutěže Pohledy do přírody, pořádané ve spolupráci s Lesy České republiky, je 15. října 2011. Propozice a další podrobnosti naleznete na <http://smop.cz/fotos>.

Pomozme ochraně přírody na Slovensku!

Zejména v dobách před sametovou revolucí bývalo Slovensko pravým eldorádem většiny zapálených milovníků přírody z Čech a Moravy.

Kombinace krajinářsky a morfologicky velmi členité krajiny, prolínání prvků Karpat s prvky z jižních panonských stepí, nadmíru bohatá přirozená rozmanitost rostlin a živočichů spolu s často daleko zachovalější přírodou, než jakou známe od nás, působila jako silný magnet pro celé generace našich milovníků přírody. Po pádu železné opony se přírodoumilové kvapem rozprchli do míst do té doby pro ně zapovězených. Dnes, po nutném prvotním opojení, opět alespoň někteří z nich pozvolna docházejí k závěru, že slovenská příroda se atraktivním světovým destinacím v mnohém plně vyrovnává. Proto se mnozí zoologové i botanici opět začínají na Slovensko vracet. Bohužel však zjišťují, že ačkoli zde veškerá pozitiva stále zůstávají, už to prostě mnohdy zdaleka není to, co dříve bývalo. Překotný, našinci tak důvěrně známý tlak lidské společnosti na přírodu postupně dorazil i do těchto končin, stejně jako útlum dřívějšího šetrného využívání krajiny člověkem.

V pomoci při zmírňování alespoň těch nejděsivějších obudností komerčního světa máme jako občané ČR vinou tu větších, tu menších byrokratických a technických překážek možnosti dost omezené. Jsme odkázáni na – hlavně morální – podporu ekoneziskovek (zejména Vlk a Slovenská ornitologická společnost), které se snaží nejkřiklavějšímu ničení přírody zabránit. Ať už jde o letecké používání karcinogenních pesticidů na území národních parků, nevhodnou lesnickou praxi nejen na území Tater, nebo z hlediska ochrany přírody nevhodný stav některých zvláště chráněných území (např. Abrod). Naši podporu pak dáváme jmenovitě najevo v různých podpisových akcích.

Tím však naše pomoc v tomto směru většinou bohužel končí.

Přítom pomoc s údržbou cenných lokalit na Slovensku je pro nás celkem snadná a alespoň jednou ročně by mohl pomoci každý z nás, kdo má ke slovenské přírodě hlubší citový vztah. Vhledem k tomu, že v ČR existují takových lidí stovky, mohla by to být pomoc dosti účinná. Bohužel však zatím tento způsob podpory není využíván téměř vůbec. Nejen ku škodě tamějších přírodních hodnot, ale i ke škodě nás samotných. Navzdory tomu, že máme spoustu práce s péčí o „naše“ lokality, neměli bychom na ty slovenské rozhodně zapomenout. A to i za cenu, že ty „naše“ lokality nebudou dokonale vysečené a přepášené (ostatně by to mnohde prospělo hmyzu i některým rostlinám, kterým přespříliš ochránářské péče nevyhovuje), ptáčích budky do posledního smítka vyčištěné. A naše naučné stezky také přežijí, když nebudou dokonale natřené.

„Morální povinnost“ začít aktivněji pomáhat přírodě Slovenska nepramení jen ze společných kořenů, oboustranných národních sympatií přetrvávajících navzdory nedávnému rozdělení federace, či kvůli nespočtu generací českých milovníků přírody, které se obdivovaly čarokrásné slovenské krajiny překypující nebyvalým druhovým bohatstvím. Je i závazkem vůči všem, kteří se od nás na Slovensko budou chtít vracet v budoucnu. Věřím, že pro všechny bude zdejší krajina stále bohatou inspirací i zdrojem poznání. Ale do jaké míry se to podaří záleží mimo jiné právě také na každém z nás.

Patříte-li k těm, kdo se na Slovensko rádi vracíte, není vám lhostejný osud zdejší přírody a rádi byste svoji trochou do mlýna přispěli k jejímu zachování – přidejte se k nám! Navštivte náš web www.jarojaromer.cz, kde pod odrážkou Pomoc Slovensku zveřejňujeme seznam akcí, ale i další možnosti, jak se do ochrany přírody na Slovensku aktivně zapojit.

David Číp, ČSOP Jaro Jaroměř
(coracias@seznam.cz); redakčně kráceno

Přírodní zahrady bez hranic

Přírodní zahrady jsou oázami pro lidi, zvířata i rostliny. Cílem je udržet nenarušené životní prostředí ve školních i soukromých zahradách a veřejných parcích.

Česko-rakouský projekt „Přírodní zahrady bez hranic“ byl zahájen v září předloňského roku a až do srpna 2012 se mohou zapojit zahrady bez používání chemie z krajů Jihočeského, Jihomoravského a Vysočina. Navazuje se na dřívější úspěšný dolnorakouský projekt „Příroda v zahradě“, kdy návštěvnost 125 ukázkových zahrad činila ročně neuvěřitelných 2,8 milionu návštěvníků! Pomohl stabilizovat počet trvale žijících obyvatel na venkově a umožňuje lidem z měst poznat, že se dá žít v souladu s přírodou i dnes, kdy se to pro mnohé zdá již skoro nemožné.

Základní kritéria přírodní zahrady jsou tři: nepoužívat pesticidy, nepoužívat lehce rozpustná minerální hnojiva a nepoužívat rašelinu k úpravě a obohacování půdy. Majitel zahrady oceněné plakétou „Přírodní zahrada“ se zavazuje k poskytování informací a šíření osvěty. Majitel tzv. „Ukázkové přírodní zahrady“ ji po dohodě zpřístupňuje návštěvníkům.

Historicky první zkušební plakety v Čechách byly uděleny začátkem května 2010 v Českých Budějovicích v rámci tréninku poradců projektu. Nyní je možno navštívit první českou soukromou ukázkovou přírodní zahradu

manželů Kovářových v Rudolfově, Polní 692 (slavnostní oficiální předání plakety proběhlo 14. 7. 2010 za účasti asi stovky lidí). První veřejná ukázková Bylinková zahrada Tíree Chmelar ve Valticích obdržela plakety při jejím slavnostním otevření dne 29. 5. 2010. Těžko předvídat další průběh projektu, ale pohodově bio-zahradničení v souladu s přírodou získává velký prostor pro výměnu zkušeností i další rozvoj.

Součástí projektu jsou různé odborné semináře a poradenská místa. Například v polovině června 2010 proběhlo dvou-denní školení Biologická ochrana rostlin. Účastníci zde měli možnost poznat různé zahradní živočichy, diskutovat s odborníky, odvézt si domů vzorky různých pří-

pravků na biologickou regulaci škůdců a seznámit se s činností téměř vzorového ekologického zařízení Chaloupky, kde mají také malou farmu domácích zvířat. V srpnu proběhl třídní seminář Školní zahrady a veřejná prostranství v souladu s přírodou v Českých Budějovicích, na Chaloupkách a v Rakousku.

Projekt je spolufinancován z Evropského fondu pro regionální rozvoj. V jeho rámci také budou doporučeny trasy po ukázkových živých zahradách pro trvale udržitelný turismus. Do projektu se mohou zapojit jak soukromé osoby, tak i různé instituce. Například v okrese Jindřichův Hradec bude v dohledné době možno navštívit Zámecký park Maříž, Bylinkovou obec Mutišov u Slavonic, Trvalkovou školku Florianus v Jindřichově Hradci, Ekofarmu Vícemil či Biozahrada v Hamru u Majdaleny.

Poradenská místa projektu jsou v Českých Budějovicích (Rosa a Cassiopeia), v Jindřichově Hradci (Trvalková školka Florianus), v Brně (Veronica a Lipka) a na Chaloupkách. Aktuální informace na www.prirodnizahrada.eu.

Jan Papáček, člen o. s. Přírodní zahrada

Dne 2. 4. 2011 nás opustil celoživotní ochránce přírody a zakládající člen ZO ČSOP Leština, pan Eduard Neoral.

Jeho celoživotní vášní byla především ornitologie, ve které se vypracoval až na profesionální úrovni. Působil ve funkci předsedy ZO, vedoucího záchranné stanice zraněných ptáků, vedl kroužkovací stanici, staral se o přírodní rezervaci Pod Trlinou a přechodně chráněnou plochu Leštinské tůně se žabronožkou sněžní.

Kdo jste ho znali, jistě nám dáte za pravdu – odešel nám příkladný ochránce přírody a obětavý člověk. Nikdy na něho nezapomeneme.

ZO ČSOP Leština

Oldřich Roztočil (27. 8. 1945–4. 10. 2010) vzpomínka na velkého ochránce přírody

Oldu Roztočila jsem znal dlouho jako přítele, jako spolupracovníka muzea, ochránáře, zahrádkáře i adventistu. Strávil jsem s ním spoustu času na exkurzích, společných průzkumech nejen vázek a orchidejí, ale i stěhování žab, monitorování chřástalů polních a všeho možného.

V r. 1989 utrpěl Oldřich těžký úraz, kdy ho zavalily kameny v dole. Po úspěšné operaci se z vděčnosti cele zaměřil na přírodu a její ochranu. Lze říci, že příroda se stala jeho životním posláním. V této době se stal členem aktivu ochrany přírody v České Lípě a po jeho rozpadu založil základní organizaci ČSOP Aron, kde kolem sebe shromáždil řadu spolupracovníků. Jeho odborný záběr byl velice široký. Zabýval se chráněnými rostlinami, zejména našimi druhy orchidejí, stěhoval obojživelníky v místech, kde jarní tah kolidoval s frekventovanými silnicemi, měl zájem

o motýly, vážky, brouky, obratlovce, intenzivně a dobře fotografoval.

Po rozpadu okresů a vzniku nového krajského uspořádání se stal strážcem ochrany přírody Libereckého kraje. Jedním z praktických ochránářských výstupů byla péče o chráněné druhy rostlin i udržení managementu (zejména kosení) v chráněných územích. Oldřich Roztočil dal rovněž podnět k vyhlášení přírodní památky Okřešické louky u České Lípy. Tato přírodní památka byla vyhlášena k ochraně

Miroslav Honců

druhově bohatých společenstev slatinných luk s mimořádně vysokým zastoupením vzácných a zákonem chráněných druhů rostlin.

Jeho popularizační činnost byla úctyhodná, napsal několik stovek příspěvků doprovázených fotografiemi do místního tisku, např. Městských novin či Českolipského deníku, kde vedl postupně tři rubriky „Encyklopedie okresu“, „Zdraví z lesa a louky“ a „Toulky Českolipskem“. Uspořádal řadu fotografických výstav s přírodovědnou tematikou, které měly mezi veřejností značný ohlas.

Česká ochrana přírody tímto ztrácí významnou osobnost, která může svým odkazem inspirovat další regionální pracovníky a nadšence věnující se poznávání a péči o naši přírodu.

ZVÍŘE
v nouzi

www.zvirevnouzi.cz

číslo účtu 33553322/0800

Generální partner
Národní sítě
záchranných stanic

Podpořte,
prosím,
naše sbírky

děkujeme!
Český svaz
ochránců přírody

Místo
pro
přírodu

www.mistoproprirodu.cz

číslo účtu 9999922/0800

Pomáháme Vašemu okolí. NET4GAS. Blíž přírodě.

Podílíme se na obnově původních ekosystémů na rašeliništích Cínovecký hřbet, Velké tetřeví tokaniště a rašeliniště U jezera ■ Usilujeme o vytvoření přirozeného prostředí pro tetřívka obecného na Krušnohorsku ■ Rozvíjíme environmentální výchovu a povědomí o ochraně životního prostředí mezi děti a mládež ■ Jsme generálním partnerem Českého svazu ochránců přírody a projektu Revitalizace rašelinišť v Krušných horách